

שעור י"ד

כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו *

...הי' צריך לעשות פרושים אחרים לפי

הפשטות המתחדשים בכל יום...

(רשב"ם וישב)

„שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף,

ויוסף היו עסוק בשקו ותעניתו, ראובן

הי' עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב הי'

עסוק בשקו ובתעניתו. ויהודה הי' עסוק

ליקח לו אשה, והקב"ה עוסק בורא אורו

של מלך המשיח". (מדרש רבה וישב)

ענין עתיק וחדש תמיד... נפלא הוא מעשה אחי יוסף. התורה מספרת

לנו תולדות שבטייה, שנים עשר בני יעקב. הלא מטרתו ותוחלתו היתה

להעמיד י"ב שבטים, תקות האמהות הק' וכל משאלתו היו שמהן יצאו השבטים

שנים עשר שבטי יה — יסוד ושרש עם ישראל. אברהם לא העמידם; יצחק

לא העמידם — מהם עוד נפרדה פסולת — רק יעקב — בחיר שבאבות, שכבר

יצא מוכרך, היתה מטתו שלמה — הוא הי' יכול להעמיד י"ב שבטים. כלם

צדיקים, כלם קדושים, שיהיו היסוד לעם ישראל ולמטרתו ותכליתו בעולם.

האבות הם המרכבה. י"ב שבטי יה הם במקום י"ב המזלות. ההנהגה

המיוחדת, המתוקנת בבריאה להנהגת עם ישראל, מערכתה היא ע"י האבות

הק', שהם הם המרכבה, והי"ב שבטים הם במקום י"ב המזלות, הנמצאים

במערכה הכללית, שעל ידיהם נשפעת ההנהגה הטבעית. וכן י"ב השבטים הם

המקבלים את ההשפעה המיוחדת ממערכת המרכבה המיוחדת להנהגת עם

ישראל. כן מבארים לנו הספרים הק'.

מעשה גורא! חטא כזה! אכזריות ממש! לא יאומן כי יסופר. לו שמענו

מעשה כזה על אנשים הכי גסים, ג"כ היינו מתפלאים ושואלים: האם נמצאת

(*) נאמר בעש"ק וישב כ' כסלו עזר"ת ונרשם ע"י הרב ר' אברהם יצחק בלאך

וצוק"ל ה"ד.

בטבע האדם השחתה כזו לבקש להמית את האח הצעיר? ואת מי? את יוסף, הבן-פורת, בן זקונים לאביהם הזקן, הבר חכים, שמסר לו כל התורה שלמד מבית עבר; ומה גם בידעם את האבל והיגון שיגרמו בזה לאביהם יעקב, ושלא לחמול על יוסף גם בראותם את צערו הנורא, בהתחננו אליהם. כי הלא נוכל לצייר כמה בכיות, תחנונים וקולות קורעים לב היו באותה שעה, וכמו שאמרנו גם הם אחרי כן: (בר' מ"ב כ"א): „אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו" וגו'. נצייר נא לנו את כאב נפש יוסף, בהיותו צפוי אלי מות ע"י אחיו, מהרגש הטבעי של תשוקת החיים, הנטרע בלב כל אדם, המתעורר בשעת הסכנה, ביחד עם הכרתו באשמה הנוראה של אחיו, בחפצם לשפוך דם נקי, דם אחיהם. הלא נוכל להבין, כי יוסף לפי ידיעותיו הגדולות והכרותיו הנעלות ידע להעריך מה הוא חטא וחטא נורא כזה! ומה הן תוצאותיו. מה עזה היתה תשוקתו לבל יפלו אחיו בתטא ועון כזה. בציירנו לנו את כל זה נוכל להבין את הצער והיגון, שהי' שפוך על פני יוסף בהתחננו אל אחיו, האם אפשר שתמצא קשיחות לב כזו? ואף אם אפשר שיארע לפעמים באיש אחד שיבא למצב נפש משונה בהתעורר בו רגשות השחתה אי-טבעיים, אבל עשרה אנשים, בעלי דעה וצדיקים כאלו, ובשעה שאחיהם אחד — ראובן — עומד ומוזהרים שבל יחטאו בילד — אין הדבר מובן כלל.

עוד יותר: אחרי עשותם דבר נורא כזה, בהשליכם את אחיהם לבור, שנחשים ועקרבים יש בו, ישבו במנוחה לאכל לחם! זהו כבר דבר בלתי טבעי. אמנם חכמינו הק' מישיבים תמיהה זו בבארם — וכן תורה לנו הדעת, אחרי הכרתנו קצת, כי השבטים היו צדיקים וחכמים, כנראה לעין גם מפשטות המקראות — כי זה הי' בדין ומשפט, כי דנו אותו למשפט מות בעד חטא לשון הרע, שהביא דבתם רעה אל אביהם. או שחשבו שתותרה להם מיתתו משום „אם בא להורגך השכם להורגו". ואף כי גם זה אינו מובן לנו, היאך יוכלו להחליט משפטם זה ולהוציאו לפועל בשעה שכל הרגשות הטבעיים מתנגדים לזה? הנה מזה אדרבה נוכל ללמוד ולהבין את גדל נפשם וכחם הגדול לאלוה כי בשפטם אותו כי בן מות הוא, והרי לפי האמת מיתתו טובה לעולם ולו, יכלו להבליג על רגשות הלב הסוערים. הלב נקרע מצער, הוא מלא רגשות רך וחמלה, כפי שמוכרח שיוכללו בתוך לבות צדיקים וגדולים כאלו. והם מחליטים את משפטם בגבורת דעתם הגדולה, להמית את אחיהם היקר, יוסף הצדיק, האהוב לאביו, ונפשו קשורה בנפשו, כשהוא מתחנן אליהם בתחנונים נוראים, הקורעים לב, ובגדלות כחם היתה להם גבורה להעלות כח אחד משאר כחות נפשם ולהשתמש בו בעת הצורך ולעוררו במדה כזו, שיהי' הוא מאיר בזהרו בנפשם, עד שמאורו הגדול יזהיר את לבם וימנע את שאר הכחות והרגשות.

מלשלוט בו. ובעשותם דבר זה, בהוציאם לפועל כח ענקי, שנחוצה לזה אישיות
הכי גדולה ויראת שמים נשגבה, הרגישו שביעת רצון ממעשיהם ושלמות גדולה
בנפשם, וזה נתן להם מנוחת נפש, וישבו לאכל לחם.

אבל עדיין לא ניתח לנו, כי הלא התורה מספרת לנו בפשטות המקראות,
כי הסבה לזה הין כחות טבעיים פשוטים: „וישראל אהב את יוסף מכל אחיו
כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתנת פסים, ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם
מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום. ויחלום יוסף וגו' ויוסיפו עוד
שנאו אותו. ויאמר אליהם שמעו נא וגו'. ויאמרו לו אחיו המלך תמלוך עלינו
אם משול תמשול בנו ויוסיפו עוד שנאו אותו על חלומותיו ועל דבריו. ויחלום
עוד וגו'. ויקנאו בו אחיו וגו'". מכל זה מבואר כי רגשות קטנוניים — קנאה
ושנאה — היו הסבות לכל המעשה.

אך עלינו לבאר כמה שכבר למדנו לדעת, כי כמה שיגדל האדם ויתעלה
לאיוו מעלה שתהי, נמצאים בו עוד הכחות הטבעיים ופועלים בו. ואלו המדות
היו צפונות בתוכם פנימה, עד כי הם לא הרגישו בזה וחשבו כי הם דנים דין
אמת. ובאמת הכחות הללו הטעו אותם בחשבונותיהם וגרמו להטעותם בדין
ולהוציא משפט מעוקל, משפט מות על אחיהם. והתורה, שחדרה לתוך תוכה
של הנפש, ספרה לנו את הסבות הפנימיות האמתיות, שלפי ידיעת יודע
עלילות, קנאתם ושנאתם ליוסף המריצה אותם לזה. ורואים אנו מזה כמה הטבע
שולט אף באדם היותר גדול, כי אף שהכחות הטבעיים נמצאים בו בדקות
גדולה מאד, בכ"ז יש בכחם להטעותו בכל חשבונותיו ולהביאו לידי עוונות
ומעשים גוראים. וגלמד מזה, כמה נחוץ לירא ולהזהר מפני הטבע השולט באדם
ולפחד מפני עוות השכל, שעלול לבא ע"י כחות החמר.

אמנם זה תירוץ. המעשה לבש צורה אחרת, נתברר קצת. אך בכל זה
עדיין אין הדבר מתישב על הלב. כי אחרי שבאמת סבת עותתם בדין היו
המדות הטבעיות, הלא מן הראוי ה" שיועילו גם הרגשות הטובים כתרס נגדם
להעמידם על היושר והאמת. ובעיקר קשה, מדוע לא יקרו דברים כאלה אצלנו,
אף באלה שכחות הטבע שולטים בהם בלי מצרים, והנטיית הרעות הן כעבות
העגלה, ובכ"ז לא נשמע שיצא מהם משפט כ"כ מעוקל ויארעו מעשים כ"כ
גוראים. עדיין אין הדבר מובן.

אולם הבדל גדול הוא בין חשבונותיו של אדם קטן ובין חשבונותיו של
אדם גדול. טעות הקטן לא תדמה לטעות הגדול. לא במקום שהגדול תועה יכול
הקטן לתעות. לו אין כ"כ מקום איפה לתעות, בתורשה קטנה, בה עצים אחדים,
אין בה מקום לתעות, כי בכל צד שהנך פונה מיד תגיע אל גבולה וקצה. אבל
ביער גדול, רב העצים, עב וסבוכ, שבו משעולים עד אין מספר, בו עלולים

לתעות הרבה מאד. בחשבון מזער, כשמחברים ה' פעמים ה' עם ג' פעמים ט'
אין הטעות מצוי ואף אם יטעו א"א שתגדל הטעות; אבל בחשבון גדול העולה
לאלפים ורבבות, המצטרף מחשבות כפולים ומרובעים בכפלי כפלים, עלולים
הרבה יותר לטעות.

האדם הקטן ידיעותיו קלושות, עניניו מועטים, חשבונותיו פשוטים, איפה
יתעה! כמה יכול הוא להתרחק בטעותיו? אבל הם, שכללו במחשבתם
ידיעות רבות, בחשבונותיהם נכללו ענינים רבים ונעלים לאין שעור וערך,
הם, שחשבונותיהם היו מקושרים עם הענינים היותר רמים ונשאים — כמו
שנמצא בזהר הק' בענין אחי יוסף, כי יעקב אהב את רחל בידעה, כי לפי
סודות הבריאה ושרשי הנפשות, יכול לבא התקון האמתי של העולם רק ע"י
בני רחל — וכמבואר שם, כי תקון העולם שיבא ע"י בני ישראל באחרית
הימים — המטרה הק' הזאת — מתמלאת בעיקרה ע"י שבטי יוסף ובנימין,
ולכן אהב ישראל את יוסף מכל אחיו, ואחי יוסף התקנאו בו בשביל זה,
ובראותם כי הביא דבתם רעה אל אביהם, פחדו שמא ירחקם יעקב ויתפרדו
מכלל ישראל וכל בית ישראל יבנה רק ע"י יוסף ולא יהי להם חלק בבית
ישראל. וזה נחשב אצלם בגדר „אם בא להורגך השכם להורגו“.

אינני בא עתה לבאר ענין זה, אבל מזה נוכל להבין, כי אנשים כאלה
שבחשבונותיהם תפס מקום ענין שרשי הבריאה ותקון העולם ותכליתו, מה
רחבו ידיעותיהם וחשבונותיהם, כמה ענינים נעלים ונשאים הקיפו במחשבתם
ובלבם, ועם איזה דברים התחשבו, מה גדול הי' הלך מחשבתם, ובעבור זה מה
גדולה היתה יכולה להיות טעותם.

כמו כן בצד השני, במי שטועים: אינו דומה במי שהנך טועה. אצלנו
כשהנך מכיר את אחד, ומה גם זה שדר אתך בבית, א"א לך כמעט לטעות בו.
הנך ידע את עניניו וחשבונותיו, את כחותיו וגם חולשותיו, את הטוב והרע
שבו, אין לך מקום לטעות בו. ואף אם תטעה בו, עד כמה תגיע הטעות ובאיזה
ענינים טטעה. יש שכסבור אתה, כי איש ישר הנהו, ואיננו ישר, חשבת כי
באמן הוא, ונמצא גנב, אבל באדם גדול שהלך נפשו גדול ורחב, וחשבונותיו
כל כך מרובים ושונים, יש מקום לטעות ולתעות בו הרבה מאד, ומרחב הטעות
אשר אפשר לטעות בו הוא לאין שעור, כי עניניו יותר נשאים, מגיעים לעולמות
העליונים, ובשנוי קל אשר יהי בנפשו, אפשר שתלוי תקון העולם או קלקולו.
יוסף, שמסר לו יעקב אבינו כל מה שלמד אצל שם ועבר, וידע כל
החכמה העליונה, הלא כמה חשבונות כלל במחשבתו, עם איזה ענינים התחשב
וחי בהם! מה גדל הלך נפשו, כמה כחות מרובים, שונים והפכיים הכיל בקרבו,
בכמה גונים ופנים התראה, מה גדלה האוניברסליות שבו ומה גדלו ורבו

הענינים שהיו תלויים בו. ולכן אחיו, אשר היו אתו ביחד מיום היותו, היו יכולים לטעות בו, עד אין שעור וערך.

כן הוא, באדם קטן אין מקום מרובה לטעות, אבל באדם גדול יש מקום רחב לטעות בו. הלא ראינו בתולדות ימי עולם, כי באנשים הגדולים טעו הרבה מאד, וזה באשר הם מתראים לעולם בכמה גונים. הנה רואים בו הנהגה אחת וכחות נפלאים באופן אחד ואחרי כן נדמה כי סותר את עצמו בהנהגה הפכיית הפך גמור.

זה הכלל: הפרש גדול הוא מי שטועה ובמי שטועים. מטעותם של אחי יוסף ביוסף רואים אנו את גדלותם של שבטי יה, רחב לבם והיקף דעותיהם הענקיות וגדל הלך נפשם.

כל מה שאמרנו במעשה מכירת יוסף מוכרח הוא באמת מפשטות הכתוב, כי כשאנו קוראים בתורה תולדות שבטי יה, רואים אנו, כי התורה לא גנתה את בני יעקב, ובכלל מספורי המקראות בפרשה זו ולהלן מדבריהם בינם לבין עצמם וממשאם ומתננם עם יוסף נראה, כי הכל הי' כיאות לחכמים וצדיקים, ועל כרחנו נבין ונכיר, כי ענין מכירת יוסף אין זה אלא טעות בדין וחשבון. וא"כ מאפשרות טעות כזו נדון על גדלותם וממעשיהם נדע גדל כחם וגבורת נפשם, ומכירים אנחנו, כי הכתוב מספר לנו רק את הסבה העקרית שהסבה בכל מעשיהם, ואף שהטעות שהביאתם לידי מעשה זה כבר היתה בענינים רחוקים וגבוהים, בכ"ז התורה בפשטותה מספרת, כפי הכרת יודע עלילות, היודע פנימיות כל דבר ומכנה את הכל בשמו העקרי, כי הסבה הראשונה, שהיא הניעה דעתם ומחשבתם לזה, היתה ממדה טבעית פשוטה: "וראו אחיו כי אותו אהב אביהם".

וגם מזה מכירים אנו את תורתנו, תורת האמת, שלא חפתה על גדולי' ואהובי' וספרה לנו כפי המתכונת הפנימית של כל דבר והבליטה את האמת כפי מה שהיא, ובזה היא מלמדת אותנו את תורת החיים שיש לנו ללמוד מאבותינו הק' — גם מעותם וטעותם.

כל זה יש ללמוד מפשטות הדברים שנאמרו בכתוב, ורק מקטנותנו אנו נדמה לנו, כי אין זאת פשטות. ראיתי מאמר נפלא ברשב"ם בפי' פ' זו וז"ל: "ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלמדונו רבותינו, כי אין מקרא יוצא מפי פשוטו וכו' וגם רבנו שלמה אבי אמי מאיר עיני הגולה שפירש תורה, נביאים וכתובים, נתן לב לפרש פשוטו של מקרא. ואף אני שמואל בר' מאיר חתנו זצ"ל נתוכחתי עמו ולפניו ותודה לי שאלו הי' לו פנאי הי' צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום".

כן הוא! הפשטות מתחדשת בכל יום. הדורות מתקטנים, ועמהם

הפשטות. מה שלפנים הי' פשטות, היום כבר מופלא, והפשטות היא אחרת. גם מה שהי' פשטות בדורו של רש"י, כבר לא הי' פשטות בדור שני. אצלנו הפשטות היא עוד יותר פשוטה: לנו נדמה, כי כפי מה שאנו לומדים במקרא ספור המעשה של אחי יוסף, זהו פשוט, אבל באמת אין הפשטות דבר מסוים, כי אינה דומה פשטות לפשטות. למשל: כשאנו קוראים בתורה: „יוסף בן שבע עשרה שנה הי' רועה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם". כשאין אנו מתעמקים כלל, אנו רואים פה רק ספור המעשה, כי יוסף הי' נער את בני בלהה וזלפה וכי הביא את דבתם רעה אל אביהם. אבל כשמתעמקים קצת רואים אנו, כי המקרא מספר לנו כאן גדלותו של יוסף. כי לפי טבע האדם הוא מחפה על מגרעותיו של זה, שהוא רגיל עמו וחי בחברתו, וכאן יוסף היה נער וגוי ובפי' רש"י: רגיל את בני בלהה וכו', ובכ"ז הביא את דבתם רעה, מפני שדאג לתיקון נפשם. וכדומה לזה הוא בכל דבר: שונה היא הפשטות לכל איש ואיש לפי מדרגתו!

עוד נראה לבאר בזה באור יותר עמוק. חס אנכי להביע את זה... גם מסתפק אנכי... הוא דבר נכון, אבל אינני יודע אם הוא כל האמת, אבל כעין זה הוא ודאי, ביסודו ושרשו הוא אמת גמורה.

כמה שיארע אצלנו: ברור לנו, כי אסור לספר לשון הרע, ובכ"ז יארע שנחפץ לדבר דבר שיש בו חשש לה"ר, אף כי מרגישים אנו, כי הוא דבר מגונה. ובנפש לוחמים שני כחות: נדמה, כי יש בזה הוראת היתר לאמה, שאין בזה משום לה"ר, ומ"מ מרגישים שאין ראוי לספר את זה. והכחות מתנגשים זה בזה, ולבסוף מכריע האחד, והדבר נפלט. לא אומר לה"ר ממש ח"ו, העון החמור הזה שעליו נאמר: כל המספר לה"ר ראוי להשליכו לכלבים, ואמרו חז"ל כי אחי יוסף שיסו בו את הכלבים בעבור עון לה"ר, בהביאו את דבתם רעה אל אביהם. אבל באבק לה"ר ודאי נכשלים. הלא איתא (בב"ב קס"ד): „שלוש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום, הרהור עבירה, ועיון תפלה ולה"ר, לה"ר ס"ד אלא אבק לה"ר". יארע כמה פעמים, שמרגישים שיש בזה משום אבק לה"ר ודאי, ומ"מ מספרים, ולפעמים באמת לה"ר גמורה היא — וחוטאים. כח אחד הכביד משקלו והוא הכריע את הכף, ואף שיוודעים ומרגישים שהוא חטא. מי המריצו לזה? — כח אחד הכביד ודחפו לרצונו.

כדומה לזה, כציור ומתכונה זו יש לאמר הי' גם אצלם — גם אצל קדושי עליון, בהיותם מקושרים עם התמר: כי הכל הוא בכל — כל הענינים הנמצאים בקטנים נמצאים בהכי גדולים, אך אצלם הכל הוא במדה אחרת ונמדדים בקנה מדה שונה לגמרי לאין שיעור וערך ונובעים ממקורות אחרים

יותר גבוהים, יותר נעלים. אצלנו כשמכריע כח אחד, מה גדל כחו, מי הכביד? כח אחד מכחות נפש האדם. — מי הוא כל האדם הזה? הלא קטן הוא. מה הם חייו? עם היותו בעולם אינו מוסיף ומתקן בבריאה ובהעדרו אינו מחסר כלום (*). הלא כל חייו ע"פ רוב מקרה הם; בעניניו לא יתנועעו עולמות. לעולמות הגבוהים מעולמו הקטן לא יגיע, כחותיו מתחילים פה בעולם השפל ופה גם סופם. כמה תגדל מלחמת הנפש שבו, ומה מכריע בו? כמה יגדל כח הדחיפה שלו, ואיזה ענינים יתהוו עי"ז?! — ולכן גם התוצאות קטנות. אבל האנשים האלקיים שרשם בעולמות העליונים, בחייהם תלויים עניני כל הבריאה כלה; שרש מעשיהם מקושר עם הכחות העליונים, מלחמת כחותיהם מגיעה לשרשים העליונים — שרשי הנהגת הבריאה הכללית — מלאכים לוחמים זה עם זה! וכשמכריע האחד, כח מלאך הכריע והכביד. הוי מה גדלה כח דחיפתו ומה גדלו התוצאות, שאפשר, שתתהווה מזה!

מצינו במדרש במעשה יהודה ותמר (ב"ר פ"ה ח'): „ויט אלי אל הדרך — בעל כרחו, שלא בטובתו“ — כלומר, היתה מלחמה בנפש יהודה והכריע בו כח אחד ודחפו בעל כרחו. ואמרי' שם: „בקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה“. א"ל: יהודה, היכן אתה הולך? מהיכן מלכים עומדים? מהיכן גואלים עומדים?“ איזה שייכות יש לו למלאך הממונה על התאוה לשאלות אלו? אבל באמת כשהיתה מלחמה בנפש יהודה, לא התחילה המלחמה לפעם פה בנפשו, אלא ההתנגשות התחילה בין השרשים הגבוהים, בין הכחות העליונים השונים: מלאכי מעלה נלחמו זה בזה, שם התחילה תנועת המלחמה, וזאת היתה המלחמה בין הכחות השונים שבנפש יהודה שהתנגשו זה בזה.

אין אנו צריכים לאמר דוקא, כי בנפש יהודה היתה מורגשת רק מלחמת כחות רוחניים. יש לומר, כי בנפש יהודה התעוררו באמת כחות טבעיים פשוטים, אבל היתה להם התקשרות עם השרשים העליונים; סבתם ומקורם היו כחות עליונים, וכשהכריע כח אחד, כח עליון הוא שהכריע, והדחיפה היתה כחו של מלאך.

איתא במדרש (ב"ר שם ב'): „שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף ויוסף הי' עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן הי' עסוק בשקו ובתעניתו ויעקב הי' עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה הי' עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה הי' עוסק... בורא אורו של מלך המשיח“.

(*) נראה שכונת רבינו שאין בכחו לשנות את מהלך הבריאה, אבל פועל הוא במהלך הבריאה הקבוע כחלק מכלל הבריאה. (המערכת)

מה גדלה התעמולה בעולמות העליונים ברגע זה, בשעה שהי' נחוץ לברא אורו של מלך המשיח! מה רבתה התנועה בפמלי' של מעלה, כמה כחות עליונים התנשאו זה לעומת זה, התנגשו זה בזה, כמה מלאכים נלחמו זה בזה; והמלחמה העליונה הזאת השתלשלה ובצבצה בנפש יהודה בדמות כחות נפשיים. המתרוצצים בו. הלא נבין, כי יהודה, שבמעשיו היו תלויים כל יסודות הבריאה והתקון העתיד, כמה גדלה בו המלחמה, איזה כחות לחמר והתנגשו בו, ומי הכביד! מה גדל כח הדחיפה! כי אף שבנפש יהודה פה התראה כח טבעי, אבל הכח הדוחף שלא הניחו לעבור, הי' מלאך — כח מלאך הקורא: מהיכן מלכים עומדים מהיכן גואלים עומדים!

בכ"ז אמרו חז"ל (ב"ר שם ג') כי תמר לש"ש נתכונה; כי לבעבור יברא מזה מלך המשיח הי' נחוץ שתצורף כאן מחשבה לשם שמים טהורה. האם נוכל לדמות ולערוך מול אלה את האנשים שרוב חייהם מקרה, הם קטנים וכחותיהם קטנוניים, יסודות הבריאה ותקון העולם אינם תלויים בהם, ובמעשיהם; כל כחותיהם ועניני חייהם מתחילים ונגמרים פה בנפשם. כל "שעור קומה" שלהם נשלם ונגמר בחייהם הפרטיים. האם נדמה מלחמתם — מלחמת נפשם וכח הכבד של כח אחד מהם — לעומת אלה שעניני חייהם מקושרים עם עניני כל הבריאה, ה"שעור קומה" שלהם כולל עניני כל העולמות, המלחמה אצלם מלחמת מלאכים, וכשאחד מכביד, כח מלאך הוא שהכביד — אם מלאך טוב או מלאך רע — אבל הלא כח מלאך הוא! ומזה נוכל להבין, כי גם החטא, דהיינו תוצאות ההכרעה של כח הרע, כשהוא הכריע, אי אפשר שיצא אצלנו כמו שהיו תוצאות ההכרעה אצל הראשונים.

זהו מה דאמרי': "כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו" (סוכה ג"ב: ע"א). כי האדם הקטן, ש"שעור קומה" שלו פשוט, כולל רק מה שנכלל בחייו המקריים, וגם יצרו הוא רק כח התגברות הרע על הטוב, הנמצא בכחות נפשו הפעוטה, ואף ששרשו הוא בעליונים, זהו רק משום ששורש הכל הוא בעליונים — אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע וכו' (ב"ר י' ז'), אבל באדם הגדול, כח יצרו בו בעצמו הוא כח עליוני, כח מלאך, ולכן גם התוצאות, שעלול שתצאנה מכח היצר באדם הגדול, הן שונות וגדולות ממה שעלול שתצאנה אצל הקטן.

ובזה מתבארת הגמ' בעובדא דרב עמרם ור' עקיבא בפ' עשרה יוחסין (פ"א ע"א), שמעולם הוקשה לנו, שאף אם יצרם גדול הי', הלא מכ"מ גם הכחות המתנגדים ליצר גדולים היו יותר, ונמצא שבערך כחותיהם דומים הקטנים לגדולים. אך לפי מה שדברנו נכון הוא, כי כח הכבד שמכריע אצל

הגדול, הוא משורש ומקור אחר, ולכן כח הדחיפה פועל תוצאות אחרות מאלו, הנראות אצל הקטן.

כל עניני העולם והחיים עד העת שיבא תקון העולם הגמור, הנם מן ההתנגשות התמידית הנמצאת בבריאה בין הכחות והענינים ההפכיים — מלחמת הטוב והרע, ותשוקת הרע להתגבר על הטוב — עד עת התקון, שאז יצא מההתנגשות הלזו אור הטוב וך ומצוחצח. ההתנגשות הזאת מתחלת בכחות העליונים, בשרשי כל הבריאה ומשתלשלת למטה בעולם התחתון ומגיעת לנפש האדם. ושם נמצאת מלחמה תמידית בין הכחות השונים שבו. האדם הקטן, ש"שעור קומה" שלו פעוט, ההתנגשות אצלו מתחלת פה בכחות גפשו ששם נמצאת מלחמה בין הכחות המתנגדים זה לזה, והתחזקות הרע להתגבר על הטוב. אבל באדם הגדול, ש"שעור קומה" שלו מגיע עד שרשי כל הבריאה, אצלו מתחילה ההתנגשות בין השרשים של העולם העליון וכוללת יסודות ההנהגה שבבריאה כולה, וגם הענינים היותר עליונים, הכל הוא בו בעצמו. כי במקום שמגיע האדם ב"שעור קומה" שלו, שם התחלת האדם שבו, אבל נגמרים הם גם בכחות הפשוטים שבגפשו וזהו ההפרש בין הקטן והגדול, כי בגדול — עניני חייו ומעשיו נוגעים ומגיעים את שרשי כל הבריאה, ומלחמת הכחות העליונים מצטירת בנפשו, בחייו ובמעשיו. אבל האדם הקטן — עניני חייו ומעשיו נוגעים רק למציאותו הפרטית, וגם מלחמתו היא מלחמה פרטית בין הטוב והרע, שנמצא בתוך גפשו, אף שגם זה השתלשלות מהרע והטוב שנתכנו בעליונים, שזה משפיע שבכל העולמות ימצאו ענינים אלו. והבן!

בקראנו בתורה מעשה מכירת יוסף אנו צריכים להבין, כי לפי מידת גדלותם הי' כח מעשיהם; כי מתוך שכתותיהם היו כחות עליונים, אין תימה, שהתראו תוצאות כאלו.

הכלל: מתוך מעשה הראשונים, הנך מכיר גדלותם!

שעור ט"ו

אם ראשונים כמלאכים... (*)

„אמר ר' זירא אמר רבא בר זימנא:

אם ראשונים בני מלאכים אנו בני

אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו

כחמורים". (שבת קי"ב ע"ב)

„והוי זהיר בגחלתן שלא תכזה,

שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת

עקרב ולהישתן להישת שרף".

(אבות פ"ב)

„אמר הקב"ה לישראל ראשך עליך

ככרמל — הרשים שבכם חביבים עלי

כאליהו שעלה להר הכרמל... ודלת

ראשך כארגמן... הדלים והרשים

שבישראל חביבים עלי כדוד".

(שה"ש רבה ז')

הנה כבר למדנו לדעת, כי כל הכחות וההרגשים, החיים ופועלים באדם

הקטן, נמצאים גם באדם היותר גדול. כמובן, לא באותה המדה שהם נמצאים

באדם הקטן, נמצאים הם באדם הגדול, ולא אותו המקום שהם תופסים בנפשו

של הראשון, הם תופסים בנפשו של השני, ובודאי מתעדנים אלו הכחות

ומתחלקים בו לחלקים דקים, דק מן הדק, אבל בכ"ז נמצאים הם כלם בו ולא

יפקד ממנו אף כח אחד, אף רגש קל, אלא שבאדם הגדול נובעים הם ממקור

גבוה, מרום מעלת שורש נפשו ששם מתחיל ה„אני" שלו, ואצל האדם הקטן

מעשיו ועניניו יוצאים ממקום שפל מצבו ששם ה„אני" שלו.

ובארנו דגם במריבת רחל ולאה אודות דודאי בנה באמרה: „המעט

קחתך את אישי" וגו', — לא היתה מריבה פשוטה, היוצאת מקנאה ותאוה פשוטה,

והגם שאף פה פעלו אלו הכחות הנמצאים במריבה פשוטה, אבל בשרשם

אחרים הם. ומה מאד שונים הענינים שהיו קשורים בו המריבה, ענינים

(*) נאמר ש"ק וישלח תרע"ח ונרשם ע"י הרב ר' אברהם שמואל היירשוביץ

זר' יצחק אלחנן סטול הי"ד.

קדושים ונעלים, דברים העומדים ברומו של עולם, שהן ברוח קדשן ידעו — במדה ידועה, כי הכל בשלמות אין מי שיודע — שלתכלית הבריאה ולתקונה בעתיד דרושים י"ב שבטי יה, שמהם יבנה כלל ישראל, וזה יהיה ע"י יעקב אבינו. וכל אחת חפצה לקחת חלק יותר גדול בבנין כלל ישראל, ויראתה של לאה אמנו פן תסולק מהענין הקדוש הזה, בנין כלל ישראל ותקון העולם כלו, פעלה וגרמה להתחרות ביניהן והביאתן לידי קטטה זו „המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני“.

גם בחיי המשפחה שלנו יארעו מקרים כאלו כמריבת רחל ולאה, ואותו הספור שיסופר בינינו אדות מריבה פשוטה, היוצאת מקנאה ותאוה שפלה, אותו הספור עצמו מספרת לנו התורה הק' על מריבת האמהות הק', יען שאלו הכחות המביאים אצלנו לידי מריבות וקטטות, אלו הכחות עצמם פעלו והסבו אצלם, אעפ"י שממקור אחר מוצאם, ממקור קדוש, ממטרה ושאיפה של בנין כלל ישראל ותקון העתיד של מלכות שמים, אבל בכ"ז הכח אחד הוא. כי אלו הכחות המתעוררים אצלנו ע"י הסבות והענינים התופסים מקום ב„אני“ שלנו, אלו הכחות עצמם נתעוררו אצלם ע"י הסבות והענינים, שתפסו מקום ב„אני“ שלהן. ולכן מספרת לנו התורה את המעשה עפ"י פשטות הדברים, כי היתה מריבה בין האמהות הק', מריבה שהיא לעצמה הוא דבר שנארע אצל נשים אחרות, רק שכשמספרים מעשה כזה אודות בנות דורותינו, מדברים אודות רחל ולאה של דורנו עם עניניהן הקטנים והשפלים, וספור התורה אודות אמותינו הק' הוא עם עניניהן החשובים ושאיפותיהן הקדושות. וח"ו לאמר, שסבת המריבה של האמהות הק' היתה סבה פשוטה, היוצאת מקנאה ותאוה שפלה — חלילה לנו לאמר כן! שונה הוא הענין שהגיע התחרות, ענין של קדושת ה' ומלכות שמים, אבל בכ"ז הספור אחד הוא, וכפי שבארנו.

מצאתי לנכון לחזור על זה יען שהיו אחרים שטעו בדברי ולא הבינו כראוי. אנכי בהרגישי זאת, ראיתי אור גדול, שהאיר לי חלק גדול בתורה ונתישבו אצלי הרבה ספורים בתורה בנביאים ובחז"ל, שלכאורה קשים הם ומשוללים באור, כמו ענין שאול דוד: „ויהי שאול עוין את דוד“ מהיום ההוא שאמרו: „הכה שאול באלפיו דוד ברכבותיו“.

דבר תמותה הוא לאמר, כי יען ששאל חשש שיקח דוד מלכותו, בראותו שלב העם נוטה אחריו, זה גרם והסב שיהא עוין את דוד ורודף אותו כ"כ. קשה לומר כן! א"א ששאל, בחיר ה', הענין, הנחבא אל הכלים, ירדוף כ"כ בשביל כבוד המדומה אחרי איש כדוד, ובדבר שאין לו אשמה כלל. ואמנם איתא בספרים הק' — שמחלוקתם היתה בדבר גדול ורם מאד: שאול חפץ שהמלכות הראשונה בישראל תביא את כלל ישראל לתכליתו היעודה לו מאת

ה', ושל א יצטרך למלכות בית דוד ולענינים המליים בזה (כמה שנמצא בספרים הק', כי אלמלא בטלה מלכות בית שאול, הי' בא העולם מהר אל תכליתו ולא הי' צריך כ"כ גלגולי דברים וצורפים והצרות שבאו על כלל ישראל). וראה במלכות בית דוד מניעה להתגשמות שאיפתו הק' ולכן רדף אחרי דוד וזאת הסבה במחלקותם, ובכ"ז הכתוב מספר לנו: ויהי' שאול עוין את דוד בשביל ה"מלוכה", בשמעו שאומרים ששאל הכה באלפיו דוד ברבבותיו. והגם שסבות נעלות וקדושות הוו בזה, בכ"ז הכח אחד הוא: אותו הכח של אהבת עצמו שנמצא אצל המלכים בעולם, שזה מניע אותם לשפך נהרות דם, אותו הכח עצמו הניע גם את שאול, כי חפץ שדוקא ע"י יבא כלל ישראל לתעודתו הקדושה, למלכות שמים, לקדושת שמו יתברך.

ומרשה אני את עצמי לאמר, שאפשר שגם כחות פשוטים נטלו חלק בזה, יען כי לפי מדת גדל האדם, כן נפשו מעודנת יותר ומרגשת יותר בדקות מה שמעיק עליה, וכמאמרם ז"ל: "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", וכמו שבארנו זאת כבר. ומרשה אני את עצמי לאמר, שיוכל היות, שגם אצל מריבת רחל ולאה פעלו ונטלו חלק גם כחות פשוטים, וכפי שמוצאים אנו כשפגש יעקב ברחל כתיב: "וישא את קולו ויבך" ואמרו חז"ל: "לפי שבא בידים ריקניות. אמר: אליעזר עבד אבי אבא הי' בידו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידו כלום".

והרי פלא הוא! על מה זה בכה יעקב? מה זה הי' חסר לו? איזה מקום יוכלו לתפוס דברים קטנוניים כאלו בגדלותו של יעקב אבינו? האם נמצא מקום ברוחב לבו לדברים פעוטים כאלה, שהם לפי מדרגתו הנשגבה משחק כפתורים! ועוד לבכות עבור זה! אבל כן הוא. כל זמן שהאדם מלוכש בחומר, א"א לו להפריד ממנו לגמרי, וכמה שיגדל האדם, בכ"ז מקושר הוא עם החומר, וכל הכחות וההרגשים חיים בו וגם הכחות הכי קטנים עוד תופסים בו מקום. ולכן, עד כמה שהיתה גדלותו של יעקב אבינו, בכ"ז עוד לא הי' יכול להפריד לגמרי מהרשם שפעלה עליו ביאתו לזה המקום, שעמד בו פעם אחת אליעזר עבד אבי אביו והיו בידו נזמים וצמידים ומגדנות ובידו אין כלום. ואע"פ שזה הרגש בודאי תפס מקום אצלו במדה קטנה מאד, אעפ"כ על פי דקות הרגשו ועדינות נפשו הרגיש בחזקה את עצב המצב ובכה. ולכן גם באמותינו הק', אף שנמצאה בהן הקנאה במדה קטנה מאד, בכ"ז הרגישו מאד בה והכאיבה להן. אבל ח"ו לאמר שהן היו הסבות העיקריות שהסבו והניעו בזה — לא! ענינים קדושים, רמים ונעלים הסבו בזה.

ובאמת גם התחרות כזו עדיין אינה על צד השלמות. לא אדע אם נתבע אדם על זה, אבל במציאות עוד אינה עפ"י האמת, כי עפ"י האמת צריך האדם

להיות מוחדר רק במטרה של מלכות שמים ולא יותר, יהי ע"י מי שיהי, על ידו או ע"י אחר, מאי נפקא ל"י מינה? רק מלכות שמים תהי"י). ושאיפה כזו צריכה להקיף את מהות האדם, רוחו ונשמתו, ולא ימצא שום מקום ל"אני נפרד", שידרש שע"י יהיה זאת. אלא כל מהות האדם צריכה להיות רק מלכות שמים ולא יותר. ואם נמצא עוד אצל האדם מקום ל"אני נפרד", שדורש שדוקא שע"י יתהווה כל זה — לו יהי שעולם הבא הוא דורש, קדושת ה' הוא דורש — אין זה כל האמת לאמתו.

ורואים אנו כי יעקב אבינו שהוא מרכבה לשכינה, שצורתו חקוקה בכסא הכבוד ושוכה להעמיד י"ב שבטי יה ושעל ידו יבנה, "כלל ישראל", בכ"ז עוד ה"י נמצא בו "אני נפרד" כפי שמוצאים אנו גבי מעשה דינה לפ"מ שמורים לנו חז"ל ומדויק זה בדברי התורה. דכתיב בתורה: "ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו וגו'" — ואמר חז"ל "הדינה היכן היתה? נתנה בתיבה ונעל בפני", שלא יתן בה עשו עיניה, לכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירהו למוטב ונפלה ביד שכם". (רש"י וישלח ל"ב כ"ג).

להתפלא ולהשתומם הוא! על מה נענש כה מר? על שלא רצה לקחת את עשו לחתן לבתו? איזה חטא הוא בזה שרצה להשיא את בתו לתלמיד חכם ולא לרשע? ויעקב הלא ידע מה זאת מסירת בת לרשע, ועל ספק אולי תחזירהו למוטב לאמלל את בתו, וכה לאמלל — להשיאה לעשו הרשע! המדרש אומר על זה (מדרש רבה בראשית פרשה פ'): "למס מרעהו חסד מנעת חסד מן אחוה, היא נסבת לאויב... לא בקשת להשיאה למהול, הרי היא נשאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר, הרי היא נשאת דרך איסור". פלאים! מה זה למס מרעהו חסד? שלא נתן את בתו לעשו הרשע? בלתי מובן.

אבל זהו כפי שאמרנו. החטא ה"י בזה שעוד ה"י אצל יעקב, "אני נפרד", "אני" שדרש שבחו לא תמסר לרשע, שלבחו יהי איש תלמיד חכם. כי לו היתה שאיפת יעקב רק מלכות שמים ולא יותר, כי אז ה"י מוסר את בתו לעשו, והגם שספק ה"י אם יוחזר למוטב, מ"מ בידעו הכחות הגדולים שהיו לעשו והאשר הגדול שצפון בזה שיוחזר עשו למוטב ומה שיופעל בכחות כאלן

(*) ע"י מנשה מ' ע"א: "ומאי עינוותנות דר' אבהו, דאמרה לה דביתהו דאמורא דר' אבהו לדביתהו דר' אבהו תא דידן לא צריך ליה לדידך והאי דנחין וזקיף עליה יקרא בעלמא הוא דעביד ליה, אולא דביתהו ואמרה ליה לר' אבהו, א"ל ומאי נפקא לידך מינה, מיני ומיניה יתקלס עילאה". (המצרעת)

לקדושת ה' וכמה מפריעה רשעתו לתכלית זו וכפי שידעו מקדם, כי כל גלגולי הדברים הנצרכים לעולם עד שיגבר הטוב ותתגלה מלכות שמים הם מפני התנגשות שני הכחות הללו וכמה שנאמר: „שני גויים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ” ועי' שישו ה' שב למוטב ה' יכול לבא חיכה התקון העתיד. וא"כ לו ה' נמצא ביעקב רק מטרה של מלכות שמים בלבד ולא יותר ולא ה' אצלו „אני נפרד” בודאי ה' עומד בנסיון וה' מוסר את דינה גם על ספק לעשו, וכלפי שמיא גליא, כי לו היתה בו מטרת מלכות שמים כפי הדרוש מאתו, בודאי ה' יודע לחשוב את כל זה ששורה וראוי למסור את בתו על ספק של הדבר הגדול הזה, שמא יחזור עשו למוטב. ויען שעוד ה' נמצא ביעקב „אני נפרד” שדאג בעד רוחניות בתו ורצה שבתו תח' חיים רוחניים, באשר היא קרובה לו וחלק מה „אני” שלו, לכן לא רצה שתמסר לעשו, וזה הפריע לו לעמוד בנסיונו. והגם שבעובדא זו גופא מוצאים אנו נסיון גדול מיעקב, כי בהמצאו בסכנה גדולה כ"כ הלא היתה בעדו הסבה היותר קרובה וטבעית להנצל מידו בזה שיראה לו את דינה בתו, כי הלא ידע, כי תמצא חן בעיני — וראינו כי אחז כ"כ באמצעים והשתדלות להנצל — ובכ"ז החביא אותה והעמיד את עצמו ואת בני ביתו בסכנה מפני רוחניות בתו, אעפ"כ מצאה בו התורה חטא, כי חסרון המסירות למלכות שמים, ג"כ גרם שלא יתבונן וידע, כי יש בזה תועלת גדולה למלכות שמים וכדאי הוא הדבר. ועוד יותר מזה מצאו חז"ל בו, כי גם הרגש „למס מרעהו חסד” שהי' בו, שהי' נמצא עמוק בנשמתו הרגש של שנאה ולא רצה להיטיב עם עשו ולהחזירו למוטב, גרם בזה.

וקודשא בריך הוא התוכן לכות בני האדם, שלפניו גלויים וידועים סתרי ותעלומות כל חי, וכאשר העמד האדם לפני אור ה', אין שום מחיצה שבכחה לעצור בעד האור החודר בכל האדם, ואין פינה ומקום נשאר, שלא יגיע שם אור ה' ויואר, וכמו שמבארים אנו הפסוק: „עלומנו למאור פניך”, כשאנו נעמדים לפני האור הגדול — אור פניך — אין כל סתירה ותעלומה והכל יגלה, ואין כל פינה נסתרה, שלא תואר באור פניך, ומה גדול עמק הדין כשהאדם מוצג לפני האור הזה, ולפני האור הזה לא נסתרה הסבה שפעלה ביעקב אבינו בהחבאת בתו דינה, ונמצא בנסיון הגדול הזה, שמסר את נפשו ואת נפש בני ביתו בעד בתו שלא תנשא לרשע, כי סבת חטא היתה בזה, ונענש ע"ז בענש מר.

והענין הוא כפי שדברנו, שבאיזה מדרגה גבוהה שיעמוד האדם, והיאך שיהיה גדל מעלת רוחו ונפשו, בכ"ז סופו הוא פה, בעולם השפל. רק שבקטן התחלתו וסופו פה בעולם החמריי, ואצל איש המעלה התחלתו

רחוקה היא, שרשו הוא שם במרומי מרום, בענינים רמים נעלים ונשאים, אבל בכ"ז סופו הוא פה, בעולם השפל, וכל הכחות וההרגשים, אף הכי קטנים נמצאים גם באדם הכי גדול והתוצאות שוות הן בגדול ובקטן. רק שבמקום שאצל הקטן הסבה הדוחפת היא ענינים קטנוניים ושפלים, אצל הגדול הסבה הדוחפת לאלו הכחות היא ענינים המקושרים בשרש נפשו ונשמתו.

וחס ושלום לאמר שאלו הענינים המביאים לאנשי קטני הדעת ומעוטי הכחות להטא, אלו הענינים הסבו בחטאם וגם הם היו חטאים כמונו, לא! ענינים אחרים היו קשורים בחטאם, ומי שמרשה את עצמו לאמר שגם הם חטאו כמונו, כופר הוא ואינו מאמין בגדלות חז"ל. תמה אני בכלל איך היא אמונת האדם הזה בתורה? הלא רוב עקרי התורה יפורשו לנו בדברי חז"ל. הרבה הרבה דינים תקנו לנו, ויסוד ועיקר גדול בתורה היא אמונת חכמים. זמי שיכול לומר שהיו אנשים כמונו, מבטל הוא חלק גדול מהתורה, ואין ספק אצלי, כי יש לו דין עכ"ם גמור, שחיתתו — נבילה, ויינו — יין נסך, ובאמת מי שיש לו רק עינים לראות ואזנים לשמוע, יכול להכיר מדברי חכמינו הק' ז"ל את רוב גדלותם ורוממותם ומעוט ערכנו נגדם. וזה כמה פעמים דברנו אודות זה והוכחנו מדבריהם הקדושים בכמה מקומות.

הלא רואים אנו בחוש שהדורות מתמעטים והולכים. לא נדבר אודות האמנות הק', אודות הנביאים, אנשי כנסת הגדולה, וגם אודות תנא — רק נדבר אודות „שעור קומה“ של אמורא!

איתא בב"ק (דף קי"ז ע"א) במעשה דרב כהנא כשעלה מבבל: „אזל דיש לקיש ואמר ליה לר' יוחנן ארי עלה מבבל לעיין מר במתיבתא דלמחר. למחר אותבוה בדרא קמא קמי' דר' יוחנן, אמר שמעתתא ולא אקשי, שמעתתא ולא אקשי (מפני שרב צוהו: קבול עליך דלא תקשי לר' יוחנן שבע שנים), אנחת' אחורי' שבע דרי עד דאותבי' בדרא בתרא. אמר לי' ר' י' לר"ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל, אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להו חלוף שבע שנים דאמר לי רב. קם אכרעי', א"ל נהדר מר ברישא, אמר שמעתתא — ואקשי, אוקמיה בדרא קמא. אמר שמעתתא — ואקשי, ר' יוחנן הוי יתיב אשבע, בסתרקי, שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה, אמר שמעתתא — ואקשי לי', עד דשלפי לי' כולהו בסתרקי מתותי' עד דיתיב על ארעא“.

להשתומם הוא: מאין תמצא אהבה כזו ומסירות נפש לתורה, ואיפה הוא המקום שתהי' האפשרות לגשם בו הנהגה כזו בחיים, שיבטלו כל הכחות וההרגשות המתעוררים באדם, ויהי' הכל ממודד רק ע"פ קו האמת ובמדה כזו, שכשבא אדם גדול, שחשבוהו לארי ואותבוהו בדרא קמא, מיד כשראו שאינו ראוי לזה, הורידוהו עד דרא בתרא.

פה בשיבת טלו, בנעורי שלא הייתי כ"כ מנוסה בחיים, חפצתי להנהיג זלקבע מדרגות התלמידים בשיבה ע"פ מדת הבנתם וידיעתם בתורה, אבל נוכחתי כי א"א בשום אופן להוציא זאת לפועל והוכרחנו לקבוע זמנים קבועים בערך לכל מדרגה ומדרגה. בהתחשב לפי האומדנא שבמשך זמן כזה ראוי התלמיד ע"פ רוב לעלות ממדרגה למדרגה גבוהה הימנה. וזוה שבישיבותיהם הם יכלו לבצע הנהגה אמיתית כזו, להתחשב רק עם מעלת התורה, רואים אנו מה גדלה אהבתם לתורה ומסירותם לזה, עד שחיייהם חיי תורה היו. ולכן הי אפשר להם לסלק את כל הרגשות המפריעים לכבוד התורה באמת ולגשם בחיים הנהגה כזו, שאם אינו יודע להקשות, אינו ראוי לספסל זה וצריך לרחקו מיד ולהושיבו על ספסל אחר, ואם עדיין אינו מקשה, צריך לרחקו עוד יותר עד הספסל האחרון. כי איש המעלה הגדול ביותר בתורה, מקומו בראש, ואם אינו גדול כ"כ בתורה — יהי' מי שיהי' — מקומו באחרונה הוא, יען כי כבוד התורה דורש, שהכל ימדד רק לפי הגדלות בתורה.

אמנם כן, היטב חרה לו לרב כהנא הדבר הזה והי' נחשב לו כאלו לא הקשה שבע שנים, אבל בכ"ז הלא להשתומם הוא, כי היה אפשר שיהיה נהוג אצלם כך.

ועוד להתפלא הוא איפה זה נמצא מנהיג ורבי כזה, שאחרי שאקשי לי רב כהנא וראה גדלותו בתורה, שלפי לי' חזא בסתרקא, ובדאי הי' זה בצווי ר' יוחנן, עד דשלפי ליה כלהו בסתרקי עד דיתבי על ארעא ביחד עם כל התלמידים! באמת רק אצל אנשים כאלה, שהיתה להם אמיצות הדעת ובהירות השכל במדה כזו לקבע את מקומו של כל תלמיד לפי מדרגתו הנכונה, כפי הדרוש לכבוד התורה ולמדת האמת, הי' אפשר שימצא אצלם כח כזה, שמנהיג וראש ישיבה בראותו שאתה מן התלמידים גדול יותר בתורה, יצוה לשלף מתחתיו כל הכרים, והוא — הרבי — ישב על הקרקע ביחד עם התלמידים!

ויען שהיו אנשים במעלת חכמה וגדלות כזו, לכן דבריהם היו כגחלי אש, וכל דבור ומחשבה עשו רושם כביר עד אשר כשהרימו את גבות עיניו ונדמה לו כי אחוך קמחייך — כי שפתותיו סדוקות היו — חלש דעתיה דר' יוחנן וגח נפשי' דרב כהנא. הוא לא חש על עצם המעשה, שהי' בסדר עפ"י מה שהאמת דורשת ממנו, אבל כשחשב שרב כהנא אינו מקבל הדבר ברצינות הדרושה ולועג לו, על זה חרה לו, וכיון שחלש דעתו, מיד נח נפשי' דרב כהנא.

כהאי גוונא מצינו בב"מ (פ"ד) במעשה דר' יוחנן וריש לקיש דהוו מפלגי בי מדרשא „הסייף והסכין וכו' מאימתי מקבלים טומאה וכו', ר' יוחנן

אמר משיצרפם בכבשן ור"ל אמר משיצחצחן במים, א"ל לסטאה בלסטיותי ידע. א"ל מאי אהנת לי, התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי. א"ל אהנאי לך דאקריבנך תחת כנפי השכינה, חלש דעתך דר' יוחנן, חלש ר"ל, אתאי אחתי קא בכיא, אמרה לי עשה בשביל בני, אמר לה עזבה יתומיך אני אחי, עשה בשביל אלמנותי, א"ל ואלמנותיך עלי תבטחו, נח נפשי דר"ל.

והנה פשטות הספור קשה להבין, מה זו התשובה שהשיב ר"ל לרבי: „מאי אהנתי לי”. המפרשים נדחקו בבאור הדבר, ולי נראה שכשראה ר' יוחנן שר"ל עומד כ"כ על דעתו בדבר זה, מצא בו שזהו מפני שמקודם לסטים הי' והי' מתעסק בדברים אלו ולכן חושב עצמו למומחה בזה, וא"ל ר' יוחנן: ליסטאה בליסטיותי ידע, ואהדר לי בבדיחותא: אי ידיעתי בזה היא רק מפני שהייתי לסטים ולא מפני גדלותי בתורה, א"כ מאי אהנת לי? אי משום כבוד שקוראים לי רבי, התם קרו לי רבי והכא קרו לי רבי. וע"ז חלש דעתך דר' יוחנן, יען כי בדבר כזה — התקרבות תחת כנפי השכינה — אין מן הראוי גם בבדיחותא להתבטא במבטא: מאי אהנת לי.

אבל להתמה ולהשתומם הוא! אי זה נמצא בהירות השכל ואמיצות הדעת כזו, שכשבאה לפניו אחותו, שהיתה אשתו של ר"ל, ומבקשת רחמים עלי' ועל בני', הוא משיב: עזבה יתומיך אני אחי ואלמנותיך עלי תבטחו. אין שום דבר שיועיל לבטל את גזר דינו! התבטא במבטא כזה וחטא נגד כבוד התורה — יהי' מה שיהי' — בכית אחותו, צער יתומים, צער אלמנותה, כבוד התורה דורש ענשו ואין דבר שיעכב!

וגדל אהבתם לתורה ומסירותם לה רואים אנו גם מסוף הספור, שכשנח נפשי דר"ל הוה קמצטער ר' יוחנן אבתרי' טובא, אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה, ניזיל ר' אלעזר בן פדת דמחודין שמעתתיה, אזל יתיב קמיה. כל מילתא דהוה אמר ר' יוחנן א"ל תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא לי' עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא? הוה קא אזיל וקרע מאני' וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא? היכא את בר לקישא! והוה קא צוח עד דשף דעתך מיני', בעו רבנן רחמי עלי' ונח נפשי'.

הרי כי אחרי דנו דין קשה כזה בגיסו ריש לקיש הבלג על רגשותיו ולא נחם גם אחרי כן על שענש אותו בעונש מיתה ומה שנשארו אחותו אלמנה ובניו יתומים, כי הלא כבוד התורה דורש שימות. אבל מה שאין לו מי שיקשה על דבריו כריש לקיש ולא מרווחי ומחודדי שמעתתא, הצטער ולא הי' יכול

להתנתחם על חסרון התורה והיה קא צוח היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, עד דשף דעת' מינ'.

כה היו חייהם קשורים עם התורה! וכה גדלה אהבתם ומסירותם אלי' וגם מזה הספור רואים אנו עד כמה פעלו דבורים ומחשבתם, דכיון דחלש דעת' דר' יוחנן, נח נפשי' דר"ל. והוה מפני ש"שעור קומה" שלהם הי' גדול מאד והגיע לעולמות אחרים רחוקים מרחק רב וגבוהים לאין שעור מעולמנו השפל, ולכן דבורם ומחשבתם, שהתחילו ממקום גבוה מאד — מעולם שרש נפשם נמצא וחי שם — פעלו בשטף עצום ובכח גדול וחזק ירדו מלמעלה למטה עד כדי להמית והוה שהזהירו לנו חז"ל: „והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתם עקיצת עקרב ולחישתן לזוישת. שרף וכל דבריהם כנחלי אש“.

ובאמת דבור ומחשבה של כל אדם עושים רושם, והוה גם ענין לשון הרע: הדבור הרע והמחשבה הרעה על חברו עושים רושם ומעוררים קט' זג. אבל כמה הוא גודל כחם? מאיזה מקום הם מתחילים כי איפה היא התחלון מציאותנו? פצצה הכי גדולה אם יורידה ממקום קרוב אינה מתפוצצת ואינה פועלת כלום, אבל כשזורקים אותה ממקום רחוק אז ע"י מהירות נריצות. הליכתה היא באה בכח חזק מאד ומתפוצצת ועושה שמות.

ולכן חלישות הדעת של ר' יוחנן, אישביעת רצון שירד ממקום גבוה, משרש נפשו, בא בכח גדול כ"כ ומתו אנשים עי"ן.

כן מוצאים אנו בבבא בתרא (דף ע"ה ע"א): „דיתיב ר' יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד: השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן? לימים הפליגה ספינתו בים הוא מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות. שהם ל' על ל' וחוקק בהן עשר ברום עשרים. אמר להו הני למאן? אמרו לי' שעתידי הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים. אתא לקמי' דר' יוחנן, א"ל דריש רבי, לך נאה לדרוש. כאשר אמרת כן ראיתי. אמר לו ריקא אלמלא: זית לא האמנת? מלגלג על דברי חכמים אתה. נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות“.

כה היתה פעולתם! דבורם ומחשבתם פעלו כ"כ, שכיון שנתן עיניו בר מיד נעשה גל של עצמות.

עפרא לפומייהו דהני דאמרי שהם היו אנשים כמונו, שענינים קטנוניים, שתופסים מקום אצלנו, הפסו מקום אצלם ושהדורות אינם מתמעטים והולכים. שוטה ופתי גמור יכול לאמר דברים כאלו. לא נדבר אודות האמהות הק', אודות דוד ושואל, אודות הנביאים, גם לא אודות תנא ואמורא, רק אודות אחד שזה

לא כבר חי בינינו וכמעט בדור אחד עמנו והכל יודעים מגדלותו וצדקתו — אודות הגאון ר' אליהו זצ"ל מווילנא מובא בהקדמה לספר „ספרא דצניעותא“ ע"י תלמידו ר' חיים מולוזין זצ"ל וז"ל: „והתבונן נפלאות מאחת מהנה, שפעם אחת ביום א' של פסח הוי יתיבי גבי' תרי תלמידי מתלמידיו החשובים, ומאשר היו יודעים זה דרכו בקדש מעולם הפלגת שמחתו ותודות ה' מעוזו, אשר ה' שש ושמה ביו"ט כמצווה עלינו בתורתו ית"ש, אשר ה' להפליא, וכאשר ראו אז שאין שמחתו במלואה וטובה כ"כ כהרגלו שאלו פיו הק' ע"ז, ולא רצה להשיב והפצירו בו מאד ולא יכול להתאפק, אמר: מוכרחני לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה, לקיים מה שנאמר: „דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים“, כי בזה הלילה בא אלי אליהו (כמדומה בזכרוני שאמר ממשו שה' אליהו ואפשר חד ממתיבתן עילאין) וגלה לי ענינים וחדושים נוראים אין חקר בשם י"ב על פ' עלו זה בנגב, ובעמדי בבקר מרב הפלגת השמחה לא יכלתי להתאפק והרהרתי בהם קדם ברכת התורה ונעשיתי שתיכף נתעלמו ממני ואינם. (והוא לפי שטתו הנק' בשו"ע או"ח שגם הרהור בדברי תורה נאסר קדם ברכת התורה) ונתחמוהו וברכו לו: השי"ת יחזיר לרבנו את אבדתו. ואחר זמן מה שאלו אחד מהם אם כבר הוחזרה לו אבדתו והשיב: ב"ה שנתגלו לי שנית, והמה אלפים וב' מאות וס' אופנים. וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני, כן אני יודע מפני מה נתגלו לי שנית ואמר לו: שבאופן אחד מהם אני יודע כחות כל הבריות וכל אבר מה ענינו. עכ"ל הטהור.

האם יש לנו שום ציור ומושג שיוכל מוח האדם להכיל אלפים ושתי מאות וששים אופנים על פסוק אחד שע"י אחד מהם אפשר לדעת סודות כל הבריות ומציאות כל אבר? וזהו הלא באיש שהי' זה לא כבר עמנו, והלא דק טפש ומשוגע יכול לאמר שר' חיים הגוים בזה או שנדמה לו כן, כי הלא ידוע לנו גדלותו ורוממותו של ר' חיים מולוזין וגם מספרו הקטן „נפש החיים“ אפשר לראות צדקתו וקדושתו, מלבד שהי' מקובל אז לחכם מדיני ומגדלותו וקדושתו שספרו הכל ממנו, תמונתו כמו ח' עומדת נגד עיני. אצלכם יוכל להיות, כי אין זה כ"כ, אבל אני כאלו ראיתי היום, ואם ר' חיים אומר, בודאי אמת הוא בלי שום ספק כלל, והספר הלא נדפס עוד בחייו ושם הוא מעיד שהיתה לו להגר"א זצ"ל בכל לילה עלית נשמה ואם הגר"ח זצ"ל מעיד, אין שום ספק ופקפוק כלל שכן הוא.

והלא זהו דבר שאפשר להאמין בו ולצייר זה בשכלנו, כמו שרואים אנו יעתה בעולמנו: אם נעמיד כושי שחור נגד איש פילוסופי או גאון של דורנו, האם אפשר לו לכושי להשיג את הענינים החיים באיש המורם הזה ומענינים

אותו, האם אפשר לו לצייר ולהשיג מה באלו הענינים, הכחות וההרגשים, החיים באיש כזה? וכן הוא אצלנו: איזה מושג אפשר לנו — קטני המחנות — להשיג באילו הענינים שהכיל איש כזה? וזה הלא הי' איש שחי כמעט בדורנו, הגם שהי' מורם ממצב הדור ההוא שחי בו, ובכ"ז מספרים בשם ר' חיים, אע"פ שזה לא נמצא פתוב, אבל ממקורות נאמנים הוא, כי שאלו תלמידיו את ר' חיים וצ"ל לו הי' הגר"א בדורם של האמוראים אם וז"י אמורא, וענה: אלו חי אלף שנים פעמים, לא הגיע גם עד קרסוליו של אמורא, אולי בהרמב"ן, וזאת אומר תלמידו שמספר עליו כ"כ גדולות ונפלאות ושכותב עליו, כי יודע הוא שבביתו היו דנים מתים ועוד גדולות כאלו, והוא אומר, כי אילו חי אלף שנים פעמים, גם עד קרסוליו של אמורא לא הי' מגיע, ואולי בהרמב"ן. ואכ"כ האם אפשר שיהי' לנו שום מושג באנשים שחיו כמה דורות קודם? וכדאיתא בגמ': אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים. ואם במשך זמן של שני דורות ירדו כ"כ עד שאמרו ע"ע שהראשונים כמלאכים נגדם, הלא נבין עד כמה ירדנו ונפלנו אנו לנגדם, לאין שיעור ולאין ערך, ואכ"כ האם אפשר לנו להשיג שום ציור מ"שעור קומה" שלהם? ומי פתי שיוכל לאמר כי הדורות לא נשתנו ועומדים על מקומם?

והחובה על כל אדם להגן נגד הדעות הכוזבות המשחיתות ומרעילות את האדם, וגדולה מאד הזכות למי שעומד על האמת ומגין עלי' מהדעות הרעות הללו כמו ביוסף הצדיק, שעמד להגן בעד אמו, כמו שמצינו: „אמר אמי יפת תואר שמה יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין" (רש"י וישלח) כ"ש שמי שעומד בעד האמת ומגין עלי' ולוחם נגד הרע המרעיל ומשחית כמה נפשות מישראל, מה גדלה זכותו.

על כל בן ישראל החובה לדעת ולהכיר את רב גדלותם של הראשונים ומעוט ערכנו נגדם. אנחנו נמצאים כבר בשפל המדרגה, קטנים מאד אנו, דלי חלב והשכל.

אבל בכ"ז אין לנו להרגיש את עצמנו נדכאים ממצבנו יותר מדי. יש לנו במה להתנחם. איתא במדרש (שהש"ר ז'): „אמר הקב"ה לישראל ראשך עליך ככרמל, הרשים שבכם חביבים עלי כאליהו שעלה להר הכרמל... ודלת ראשך כארגמן... הדלים והרשים שבישראל חביבים עלי כדוד ... ויש אומרים כדניאל דכתיב בו והלבישו לדינאל ארגונא". היאך זה אפשר להיות שאפילו הרש בישראל בעניניו הקטנוניים יהי' חביב לפני הקב"ה כאליהו בהר הכרמל שעלה חי השמימה? והיאך זה יוכל איש פשוט מבני ישראל בצדקתו ובמעשיו הקטנים להיות חביב לפני הקב"ה כדוד וכדניאל איש המודות?

אבל כן הוא הדבר: איזו חשיבות תוכל להיות לגדלות של האדם אף היותר גדול לפני הבורא — תכלית השלמות והגדלות בלי סוף ותכלית, ומה חשוב הוא מרחק החכמה בין האדם הכי גדול והקטן לעומת הבורא כביכול? אם שני אנשים יאחזו דרכם לנסע מהלך ששה מילים ואחד מהם עבר דרך חצי מיל כבר, אז נוכל לחשוב, כי נתקרב למטרתו יותר מהשני. אבל אם הי' להם דרך מרחק של אלפי מילים ואחד מהם זה כבר עבר דרך חצי מיל, האם נוכל לחשוב, כי נתקרב למטרתו יותר מהשני? איזה ערך יש לחצי מיל במרחק אלפי מילים? כן היא חשיבותו של האדם, אף היותר גדול, נגד הבורא ב"ה. לפניו הגדול והקטן שוים הם (*). אם רק הקטן בוחר ומתאמץ ללכת בדרך הטוב, ואף שהגדול שבהשתלמותו הגיע למדרגה יותר גבוהה, מקבל יותר שכר לאין שעור, זהו רק לענין זכויותיו של האדם, אבל לפני הקב"ה בחשיבות. אחת עומדים לפניו קטן וגדול והחובה על כל אחד היודע ומבין את ההכרות. האמתיות, להפיצם בישראל וללחם נגד הדעות הכוזבות. איזו לזה שמהלך בדעות המושחתות ומורעלות ומפיצן, וזה שזכה להבין את האמת ודרכיה. לאמתתם ולהגן בעדם — אשרי לו!

(*) וכמה שנא' (בפיט וכל מאמינים) „השנה, ומשנה קטון וגדול“ (המערכה).

שעור ט"ז

(שירה*)

„אמר ר' עקיבא בשעה שאמרו ישראל
אז ישיר לבש הקב"ה חלוק של תפארת
שהיו חקוקין עליו כל אז שבתורה"
(ילקוט שמות ט"ז)

מדרש רבה פ' בשלח: „אז ישיר משה, ה'ה"ד נכון כסאך מאז, א"ר
ברכי' בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה, לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך
עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר „נכון כסאך מאז". משל למלך שעשה
מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס, אמרו לו, עד שלא עשית מלחמה היית מלך,
עכשיו עשינוך אגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך ואגוסטוס? אלא המלך עומד
על הלוח ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל, באמת עד שלא בראת עולמך היית
אתה ומשבראת אותו אתה הוא, אלא כביכול עומד, שנאמר „עמד וימודד
ארץ" אבל משעמדת בים ואמרו שירה לפניך ב„אז" נתישבה מלכותך וכסאך
נכון, הוי נכון כסאך מאז ב„אז ישיר". ע"כ.

דברי המדרש צריכים באור. אמנם ענין נתישבה מלכותך יש להבין,
כי הלא ענין מלכות ה' נקרא אצלנו מדת השגחת ה' וממשלתו, הנכרת
בהנהגת העולם, ומפני שעד קריעת ים סוף לא נודע כ"כ שם ה' וגבורתו
בעולם וע"י הנסים שנעשו במצרים ועל הים נודעה יותר מלכותו וממשלתו,
נקרא זה נתישבה מלכותו, אך המשל ממלך ואגוסטוס, שזה עומד על הלוח
וזה יושב, ענינו של בחינות אלו לא נדע, ומפני מה נקרא כביכול מקודם
עומד ואח"כ יושב, ובלתי מובן אמרם „שנתישבה מלכותך משעה שאמרנו
שירה לפניך באז", איזה ענין חשיבות יש במה שאמרו שירה ב„אז"
שע"ז נאמר „נכון כסאך מאז". ועוד הלא לא התחילו שירה ב„אז" רק התורה
מספרת: „אז ישיר משה ובני ישראל ויאמרו לאמר אשירה לה' וגו'". ואמנם
גם משאר מדרשי ר"ל משמע שהשירה נאמרה ב„אז" והוא תמוה ומופלא!

נקדים עוד מאמר חז"ל (מכילתא פ' בשלח) „ד"א שר משה אין כתיב
כאן, אלא אז ישיר משה, נמצינו מדין תחית המתים מן התורה" (הובא ברש"י

(*) נאמר בשבת הגדול תרפ"ה ונרשם ע"י הרב ר' אברהם יצחק בלאך זצוק"ל הי"ד.

ז"ל פ' בשלח). מבואר דלכן נאמר בלשון "שיר" לשון עתיד ולא "שר" לשון עבר, כאלו נאמר דלעתיד לבא ישיר משה ובני ישראל ומכאן דתחית המתים מן התורה, שיהיה משה עמהם. ופשוטי הדברים תמוהים לומר דנכתב ע"ש העתיד, דהלא אמרו משה וישראל שירה על הים וכמה שנאמר באותו פסוק ויאמרו לאמור — והינא אפשר דנאמר על העתיד? זה ודאי צריך ביאור. עוד נקדים מאמר שלישי (מד"ר שם) "ד"א אז ישיר משה, הה"ד, "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שאמרו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה, אלא ישראל, ברא אדם הראשון ולא אמר שירה, הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה, וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה, כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם, מיד אמרו שירה לפני הקב"ה שנאמר: "אז ישיר משה ובני ישראל" הוי, "פיה פתחה בחכמה" וכו' וזה פלא; האבות גדולי העולם שראו הרבה נסים פלאים, דברים שיוצאים מגדרי הטבע, לא אמרו שירה, הלא היה להם להתרגש ולהתפעל מישועות ה' ולהביע רחשי הודאה ושבת להקב"ה.

ברם, תוכן ומהות השירה אינם מבוררים די צרכם בעולם, סוברים שאפשר שיהי' משורר גם אדם קטן, שפל אנשים, שכור ובעל תאוה אשר יקראו לו בדורנו "משורר עממי". אבל באמת ענין השירה הוא דבר נעלה, רם ונשגב, ומשורר באמת צריך להיות אדם גדול, חכם ונבון, בעל נשמה גדולה וטהורה! רק איש כזה יוכל לאמר שירה. ומה שרואים שיקראו ויכתירו בשם "משורר" אנשים בעלי רוח נמוכה ושפלה, אות הוא על שפל המצב והירידה הגדולה של הדור. הלא בדורות הקודמים היו המשוררים בבני עמנו אנשים גדולים רמי המעלה חכמים וצדיקים, כמו הפלוסוף האלקי רמ"ח לוצטו, ומה גם בדורות קדם מי זכה לשם משורר, אנשים בעלי רוח נאצלה כמו ר' שלמה בן גבירול, אשר כל הרואה את שירתו ב"כתר מלכות" יתפעל מחכמתו וצדקתו ומהקדושה הנסוכה שם. קדושים וטהורים כאלה היו משוררינו, ששירתם נשמרה בעם, ועכשיו חושבים כי אפשר לאדם גם בעל נפש שפלה להיות משורר, אם רק יש לו איזה כח הדמיון ויש לו הכשרון לבטא דבריו בסגנון יפה, ובלשון מדברת גדולות. אבל באמת אין זו שירה, אלא חקוי וצל של שירה, לבוש חצוני הדומה לה. לא לזאת יקרא שירה מה שחורזים חרוזים בסגנון של שירה! אלא שירת נפש, היוצאת מלב מלא רגשות נעלות, המרוממות את נפש האדם וממלאות כל חלל הלב, לזאת יקרא שירה ורק אדם נעלה, גדל המח והלב, מסוגל לזה.

אמנם כפי מה שרואים אנו בתורתנו הק' ומהשקפת חכמינו ז"ל, ענין

השירה האמתית הוא עוד יותר רם ונשא ממושגנו אנו בשירה, וזכות מיוחדת. דרושה לו לאדם להגיע עדי' ורק ההארה האלקית מכירתו ומסגלתו לומר שירה.

איתא במד"ר שם: הה"ד, ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו, א"ר אבהו, אע"פ שכתוב כבר שהאמינו עד שהיו במצרים, שנאמר ויאמן העם, חזרו ולא האמינו, שנאמר, אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך" כיון שבאו על הים, וראו גבורתו של הקב"ה היאך עושה משפט ברשעים, כמה דתימא, ותאחז במשפט ידי' ושקע את מצרים בים מיד ויאמינו בה', ובזכות האמנה שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, הה"ד, אז ישיר משה ובני ישראל" ואמרו עוד חכמינו ו"ל במדרש שם: "תשורי מראש אמנה" — בשביל האמונה שהאמין אברהם להקב"ה, שנאמר, והאמין בה", וכו' ישראל לומר שירה על הים, שנאמר, אז ישיר משה, הוי: "תשורי מראש אמנה". הרי מבואר, כי מעלת רוח הקדש היתה דרושה להם, למען יאמרו שירה ולזכויות מיוחדות היו זקוקים, כדי להגיע למדרגה גבוהה וקדושה כזו — מדרגת השירה — כי שורש השירה הוא ממקום גבוה וממקור קדוש תנכע.

והנה ענין שירה בא מהתפעלות והתרגשות הנפש, הבאה לרוב ע"י התחדשות, שכשרואה האדם איזה חידוש, שמביאו לידי התפעלות יתירה, נוצרים בו רגשות נפש, המתפרצים לצאת החוצה, והנשמה שואפת להחלץ ממסגרה ומשתפכת בדברי שיר. ולפי זה מובן לנו, כי זה תלוי במדת גדלות האדם, חכמתו והבנתו של האדם, כי רק חכם גדול ומבין מהות כל דבר וערכו, הוא יכול לבא לידי התפעלות נפשית נכונה ולהגיע עי"ז למצב רוח שירי. וגם אופן ההתפעלות ומדתה תלויים במדת חכמתו והבנתו של האדם, ישנם הרבה דברים, שאינם מביאים את האדם הקטן לידי התפעלות, והחכם מוצא בהם חידוש רב ובא עי"ז להתפעלות הנפש, וכ"כ להפך, לפעמים ישנם דברים, שהאדם הקטן מתפעל מהם הרבה יותר מהאיש החכם, למשל: ההמצאות החדשות בדורות האחרונים הפליאו את אנשי העולם והביאום לידי התפעלות גדולה ועצומה, כמו המצאת התלפון בשעתה, שעל ידו ידבר איש עם רעהו ממרחק רב ומה גם עכשיו בהמצאת הרדיו שאפשר להשמיע ולשמוע קול אומר דברים הנמסרים באויר ממרחק רב וכבר המציאו לצלם ע"י הכח הזה ממרחק אלפי מילין וחושבין כבר שקרוב הדבר שימציאו שיוכל אדם לראות את פני חברו ממרחק גדול, המצאות כאלה בעת הופעתן בעולם עשו רושם אדיר והביאו את בני האדם להתרגשות והתפעלות, ובודאי המאמין בתפעל וראה בזה חכמת הבורא, שתקן עולמו בענינים נפלאים כמו אלה, ואפשר שהביאתו ההתפעלות לידי רגש ושיר — כמובן עכשיו שהורגלנו כבר

צריכים להיות בלתי גבול, כי כמו שהבורא ב"ה בלתי גבול ותכלית, כן בריאתו, שברא בכחו, היו צריכים להיות בלתי גבול ותכלית, וזהו "הי מרחיב והולך וכיו". אבל צמצם הקב"ה יכלתו וברא אותם בגבול וחק לא יעבור ונתן לכל כח קצב ושעור עד כמה ישלוט ולא יותר. וזהו שאמר "לעולמו די", שהגביל כח הבריאה במדה וקצב, והנה כמו שרואים אנו, שכל כחות הבריאה מוגבלים הם עפ"י חקי הטבע הידועים לנו, כ"כ הוגבלו כחות הטבעים בכלל עפ"י חק עליון גם בנוגע לאישים עליונים, שלא יוכלו לשלוט על אלה, שיש בהם כח אלוקי המאיר בהם ע"י התדבקות נפשותם ומחשבתם לה' וכ"ו נסדר מבראשית בסדר וחק תמיד, עפ"י הגבול שנתן לבריאה, ומכלל זה הם כל הנסים שנעשו לאבות העולם, כי ע"פ מדרגתם הרמה וכחם האלקי לא יכלו כחות הטבע לשלוט בהם, והוא עפ"י מדת ההנהגה של שם "ש-ד-י", שאמר לעולמו די והגביל כחות הטבע עפ"י חק עליון, וזהו שאמר הכתוב "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל ש-ד-י ושמי ה' לא נודעתי להם" וכפרש"י לא נכרתי להם במדה אמיתית שלי, שעלי' נקרא שמי "ה'", — היינו שכל ההנהגה שנראתה לאבות היתה רק עפ"י שם "ש-ד-י", המראה על הגבלת הכחות, באשר כל הנסים שנעשו עמהם הם רק לפי הגבולים שנתנו מתחלת הבריאה לכל כח וכת, רק ביציאת מצרים, כמו שהוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים של מטה, כן הוציא אותם ממצרים של מעלה, היינו מתחת ממשלת ע' שרים של מעלה, המה הכחות העליונים, יצורי עליון, שעל פיהם וע"י אמצעות כחותיהם, מתנהגת הבריאה במערכתה התמידית, ואף שהכל הוא מרצון וכת ה', המתוה ושולט בכל, אין בלתו ואפס זולתו, בכ"ז השפעתו נתנת באופנים מיוחדים, כפי מהות וענין היצורים העליונים והתחתונים. אולם ביציאת מצרים שלא היה מקום להצלת ישראל עפ"י ההנהגה התמידית, וכמו שמצינו שלא רצה הים להבקע, "אמר שר של ים, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז", נעשו כל הנסים עפ"י רצון "הוי" לבד, הוא הרצון העקרי, שורש כל הבריאה ויצא מחקי הבריאה התמידית, ובזה הועמד עם ישראל תחת הנהגת שם "הויה", ובזה נתן מקום לתורה ומצות, שכל כחם ופעולתם הם רק לפי מציאות רצון "הויה", כי התורה חק קדמה לבריאה והשפעתה היא למעלה מכל שרשי, כי היא הרצון הראשון התלוי בשם הוי', פועלת היא אמנם ע"י כל כחות הבריאה, שנבראו על פיה, כמו שאמרו חז"ל: "בי נסתכל הקב"ה וברא את עולמו" אבל היא אינה תלוי' בהם, ורק ישראל העומדים תחת הנהגת שם הוי', שהוא למעלה מכל עניני הבריאה, פועל עמהם תמיד ומשדדס כשהוא נצרך לפי הרצון העקרי שורש הבריאה, יכולים לקבל השפעה מעניני התורה והמצות. אבל אוה"ע, העומדים תחת הנהגת ע' שרים, אצלם אין מקום לתורה ומצות וא"א שיפעלו

בהם התקון הראוי, כי כל חייהם וההנהגה העליונה עמהם היא רק עפ"י סדרי הבריאה, שאינם משתנים, וע"פ השרים העליונים, שמהות ושורש התורה הם למעלה מהם, ורק בהנהגת שם הוי' נמצא שורש וכח הבריאה ורק לאלה העומדים תחת הנהגה זו ניתן מקום לפעול ולהועיל במעשי המצות ולהביא על ידם את התקון והתכלית הנרצח.

וזהו מה שאמר ה' למשה, כששלחו לגאול את ישראל, (שמות ג') „וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה“, כלומר, הרי לך אות, כי אנכי — היינו הרצון העקרי, המנהיג את כל הבריאה לתכליתה, ומשדדה כשצריך לזה, הוא המוציא אתכם מארץ מצרים ומקרבכם אלי תחת הנהגת שם הוי' ולכן לא יוכלו כל עניני הבריאה וכחותי להפריע את גאולת ישראל, כי הרי בהוציאך את העם ממצרים, אוציא אתכם מתחת שליטת כל השרים וכחות הבריאה ואעלכם למדרגה זו שתעבדון את האלקים על ההר הזה, והיינו כי ע"י יציאת מצרים, שהיא בכח והנהגת שם הוי', תסתגלו לקבל את התורה ולעבוד את האלקים ע"י מעמד הר סיני ותכנסו תחת רשות התורה, שהיא למעלה מכל הענינים העליונים ומקושרת בשם הויה, בשרשה ומקורה.

אמנם צריך לדעת, כי בעולם הזה, אע"פ שעם ישראל עומד תחת הנהגת שם הוי', מ"מ אין אורו מתגלה לנו בעליל ורק בעתים ואופנים ידועים, כשנוגע לתכלית האמתית של כל הבריאה, אז אינם מתחשבים עם הכחות הקבועים במערכה המסודרת, אבל ההנהגה הרגילה והתמידית גם את עם ישראל היא דרך השמות והכנויים, שבהם מתלבש רצון הוי' ב"ה, וענין השמות הק' מראה על אופני ההנהגה המסודרים במערכת הבריאה התמידית, שלפיהם הם כל עניני העולם, אבל לעתיד לבא תהי' ההנהגה עם בני ישראל רק ע"י שם הוי' לבד בלי שום אמצעים, כמו שנמצא בספ' הק' כי לעתיד לבא, בבא שם ההוי' לגאל את ישראל ולקבלם בזרועותיו, יפשיט כל הלבושים והכנויים, הם כל כנויי השמות הקדושים, שהם כלבושים לאור „הוי“ המאיר בהם ולא יהי' עוד פרוד והבדל בין שם הוי' לבנ"י אלא ה' בעצמו מאיר להם (*). ולכל המעלה הנשאה הלא יגיעו בנ"י רק ע"י קיום התורה והמצות בזמן הזה.

ובזה יש לבאר מה שאמר הכתוב (שמות י"ט): „אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי“ היינו, הלא ידעתם וראיתם, כי ביציאת מצרים הגבהתי אתכם ממדרגתכם ואשא אתכם למדרגה עליונה יותר מכפי שהייתם ראויים, נשאתי אתכם על כנפי נשרים

ואביא אתכם אלי, שתעמדו תחת ממשלתי, ממשלת שם הוי', והייתם קרובים אלי, כי עיני נעשיתם ראויים לקבלת התורה והמצוות. א"כ מעתה אחרי שעמדתם כבר תחת הנהגה זו, כל מצבכם תלוי בקיום התורה, כי רק התורה מאגדת אתכם עם הנהגת שם הוי', התורה מתאחדת עם הנהגה זו וקיום מצותיה הוא הברית והקשר שביני לביניכם ובזה תלויה אחרית בני ועתידם, וזהו שאמר הכתוב „ועתה אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים“, היינו אם תלוה אתכם התורה בכל דרכיכם, תגיעו לתעודתכם באחרית הימים, להתאחד עם ה' ולדבקה בו „והייתם לי סגולה“ וכמאמר רז"ל (מכילתא יתרו) „יכול כשפחה המסגלת אחרי גברתה וכבן המסגל אחרי אביו, ת"ל כי לי כל הארץ“. ענין סגולה הוא התקשרות והתאחדות ולא תאמר שאופן ההתקשרות שביני לביניכם הוא כענין ההתקשרות של שפחה עם גברתה, שיש להן איזה שייכות ויחס של קרבות זו לזו או אפילו יותר מזה כענין התקשרות והתאחדות של בן עם אביו, אלא התקשרות יותר גדולה והסתגלות אחרת לגמרי „כי לי כל הארץ“, היינו כל הארץ וכל הבריאה היא אצלי ושלי — הקב"ה מקומו של עולם, אפס זולתו ואין בלתו, ולכן ענין הסגולה וההתקשרות שתהי' לנכנסת ישראל עם הקב"ה כביכול אין דוגמתה ודמיונה בכל העולם.

והנה עם בני ישראל כשראו קריעת ים סוף וזכו להכיר את אור שם הוי' והכירו מציאותו ית' במעלה עליונה ידעו וראו ברוח קדשם, כי הובאו למדרגה עליונה לקבלת תורה ומצוות ושעיינו יזכו לעתיד לבא למדרגה עוד יותר רוממה להיות תמיד מוארים באור ה' ולדבקה בו, ואז לבשתם רוח הקודש ואמרו שירה. כי שורש השירה הוא מה שהנפש משתוקקת ושואפת לשרשה ומקורה, ומה נשתלשל אצלנו כח השירה, כי עצם ענין השירה אינו תלוי בדברי שיר — ולפעמים יש שנמצא האדם במצב שירי, אף בלא אומר ודברים. ובציירם לעצמם ברוח קדשם מצב כנסת ישראל לעתיד לבא, מצב נפש חושקת ומשתוקקת בהתאחדה עם בוראה — שעל ענין זה בפרטי פרטות צייר לנו שלמה המלך ע"ה בשיר השירים, דרך משל ומליצה, תשוקה הרעיה לדודה, היא תשוקת כנסת ישראל להקב"ה, נתמלאו נפשותיהם רגשי קדש והשתוקקות להדבק בהקב"ה ואמרו שירה.

ותו"ל לפי עומק השקפתם ידעו מהו שורש השירה באמת, ולכן ידעו כי כל ענין השירה, ששרו בני על הים, הי' מכת השירה שישירו לעתיד לבא, כי רק מהרגישם ברוח קדשם את שירת העתיד, אשר תושר או, נתעלה נפשם למדרגת השירה האמתית ושירתם עתה היתה בת"קול מהשירה שישירו לע"ל ואמרו „אז ישיר משה ובני ישראל“ כי מלת „אז“ מראה על לעתיד לבא

(כמבואר בכמה מקומות בחז"ל) וזהו מה שאמרו חז"ל שאמרו שירה, "באו" כי אמנם התחילו לשיר מ"אז ישיר" ומפני שנאמר "אז" ישיר משה ובני ישראל, דהיינו שלעתיד לבא ג"כ ישיר משה, למדו חז"ל לתחית המתים מן התורה.

ובזה יש לבאר המדרש שהבאנו בראש דברינו, "נכון כסאך מאז, אע"פ שמעולם אתה, לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה", היינו כי עד העת ההיא לא היתה בעולם הכרה במדה האמתית של הבורא ב"ה, היא הנהגת שם הוי', כי מכל עניני ההנהגות שנראו בעולם ה' נראה, כי נתנה שליטה לכחות שונים והי' אז הצורך שנצטיר לנו ביחס הנהגת בורא עם העולם, כאלו הבריאה מהלכת עפ"י מערכת הטבעיים, כפי מה שהוסדרו מבראשית והקב"ה כביכול עומד ממעל ומשגיח על הבריאה, שתתנהג לפי התכלית המכוונת, אבל מעת שהכירו בני ישראל ענין הנהגת שם הוי' ואמרו שירה ב"אז" — היינו שהכירו תקף וכח הנהגתו נתישבה מלכותו, כי מאז ניתן מקום להנהגת שם הוי' שתגיע לידי תקפה לע"ל והוכר כח ממשלת ה' בעולם, כי כל עניני הבריאה הם רק לפי הרצון העליון שורש הכל, ולכן מצטייר לנו עכשיו יחס הבורא עם הנהגת העולם כאלו כביכול יושב וכסאו נכון, כי בכל שולט הרצון העליון ומלכותו בכל משלה! *

והנה לפי דברינו יש לבאר מאמר חז"ל נפלא (ילקוט שמות ט"ו):
 „אמר ר' עקיבא בשעה שאמרו ישראל אז ישיר לבש הקב"ה חלוק של תפארת שהיו חקוקין עליו כל „אז“ שבתורה: אז תשמח בתולה, אז ידלג כאיל פסת,

(*) בפעם אחרת ביאר רבינו זצוק"ל כי גם ההתפעלות מהופעה זו שנראתה התגלות כח שם הוי' ב"ה נבעה מחסרון בהירות בהכרתו של משה רבינו ע"ה, כי לולא היה איזה עמעות בהכרתו המלאה לא היה אפשר שיתפעל ויבא לידי שירה דוקא משום ההתגלות הלזו. אבל אמרו חז"ל, כי כדאי היה חסרון זה, שע"י הגיע משה ובני ישראל לאמר שירה, ושע"י נתישב כסאו של הקב"ה. ובוה ביאר מש"א חז"ל „צדיקים במה שהם סורחים הם מתקנים, חטא באז ומאז באתי אל פרעה“ ותקן באז ישיר משה". וזה כי דאגתו על אשר הורע המצב מאז בא אל פרעה, הלא ג"כ היה מפני עמעות בהכרתו, שנתפעל ממאורע יחידי ונתאכזב מפני צערו על צרתם של ישראל. כי לו היתה חיה בו ההכרה המלאה בכח ה' לא היה אפשר שיתפעל מדבר זה, אבל חסרון זה הוא שהביאו לידי מעלת השירה, שבראותו את יד ה' הגדולה, בא לידי התרוממות הנפש, ואז נתמלא לבו התרגשות והתפעלות ואמר שירה. וזהו הסירוש שהטא „באו“, שהדבר שקרה אז הביאו לידי אכזבה, ובוה החסרון עצמו תיקן שכשראה את יד ה' הגדולה „אז“ שר את השירה שכוננה את כסא ה'.

(המערכת)

אז תפקחנה עיני עורים, אז ידבר יהושע, אז תראי ונהרת". ויש לפרש באור הדברים, כפי שאמרנו לעיל, הלא ידוע עפ"י חכמת האמת שכל עניני הכנויים והשמות, שעל פיהם מתנהגת הבריאה, נקראים בשם לבושים כביכול להשם ב"ה, כי בהם מתכסה הרצון הפנימי של המאציל ב"ה, שורש כל המציאות. וכל הכרתנו בבורא ב"ה היא רק עפ"י השמות, היינו עפ"י פעולותיו ואופן הנהגתו הנראים בעולם, שרק לפיהם אנו מכירים את הבורא ב"ה ומכנים לו בשם. והנה הנהגת הבריאה לפי מערכתה התמידית, שנסדרה בעולמות לאין שיעור, בעניני הנהגה שונים עליונים ותחתונים, שמבפנים מהם גנוז אור העליון, מצטיירת לנו כאלו הקב"ה כביכול מתלבש בכמה לבושים וכל מה שמכירים אנו ביתר בהירות את עצם הרצון הפנימי של הבורא בהנהגת הבריאה, הרי זה כאילו רואים אנו אותו כביכול בלבושים מועטים ויותר דקים, ולכן לפי הכרת בני ישראל בשעה שאמרו שירה, שהשיגו מציאות הבורא ב"ה ואופן הנהגתו באור העתיד לבא, שתהי' כל הנהגת הבריאה רק לפי רצון הוי' ב"ה, נקרא זה שראו את הקב"ה בלבוש דק וטהור, בחלוק של תפארת, ובהכירם הנהגת עליונה זו ראו ברוח קדשם מחזה הבריאה לעתיד לבא, בשעה שאור הוי' יתפשט בעולם, שאז תהי' כל הבריאה במצב אחר, עליון ורם, ועל העת ההיא נאמרו הכתובים הנאמרים ב"אז", כי "אז" מראה על העתיד לבא, אז תשמח בתולה, אז ידלג כאיל פסח, אז תפקחנה עיני עורים, אז תראי ונהרת, כי על כל הבריאה יאיר אור חדש וכל הבריאה תמלא חוד ושמחה. וענין "אז ידבר יהושע" צ"ל שהוא ג"כ לעתיד לבא, כמו דלמדין מקום אחר, מ"אז יבנה יהושע מזבח" — מכאן לתחית המתים מן התורה, וזה מה שאמר כי על חלוק של תפארת זה הי' חקוק כל "אז" שבתורה: היינו כי באופן ההנהגה העליונה זו וכפי התאחדות הבורא עם הבריאה, כפי שיוכר אז, נכללו כבר כל היעודים שנאמרו על העתיד, ובראותם מדת ההתקשרות של אור הוי' וכונו בעולם, ראו כבר במצב העולם והנהגתו ב"ה לעתיד לבא, והבן.

וזהו מה שאנו אומרים בליל פסח בברכת "אשר גאלנו", ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו" — ענין שיר חדש היינו שאז, כשנזכה כבר למצב הנשאל הלוי להיות בקריבות והתדבקות עליונה תדירית, שלזה צפו בני ברוח קדשם בשעה שאמרו שירה על הים, אז נשיר שיר חדש, היינו שאותה השירה תהי' ביותר בהירות וחוזק ונשיר שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו מכל הכחות והשמות השונים, לעמוד תחת אור ממשלת הוי' ב"ה ולדבקה בו.

אמנם פשוטי הדברים באמרנו על גאולתנו ועל פדות נפשנו, גאולתנו היא על הגאולה החמרית מיד האומות ועל פדות נפשנו הוא על הגאולה

שירה

קצא

הרוחנית שנוכל לעבד את ה' כפי אות נפשנו, אמנם נדורנו זה, הגאולה החמרית מוכנת לנו, בהרגישנו הגזירות המעיקות עלינו ואשר עמנו מדוכא ומעונה מכל צד, אבל הגאולה הרוחנית איננה מורגשת לנו כ"כ, כי העמים אשר בתוכם אנו יושבים אינם מפריעים לנו מלקיים תורתנו כמו בימי הבינים ובתקופות האחרות, וכל בן ישראל, אם רק ירצה לקיים את דת קדשנו, אין מפריע באופן ישר מצד הרשות מלהתנהג עפ"י דעתו ורצונו. אולם כשנתבונן במצבנו נמצאים אנחנו תחת עול עבדות רוחנית הרבה יותר כבד וקשה, מאשר רבץ על אבותינו בדורות הקודמים, כי נמצאים אנו בגלות רוחנית אצל אחינו בני ישראל, שנתרחקו מדרך התורה האמתית וזאת הגלות משפלת את נפש האומה יותר מכל הגלויות. למשל, זה לא כבר שמעתי שכששאלו לאחד מדוע הוא תומך בענינים, שלא כדת התורה והמצוה, ומסייע בזה ידי עובדי עברה בקיום מוסדות וענינים שהם צוררים לדת ותורה, התנצל ואמר, כי ירא הוא פן ישנאוהו וירדפוהו. האם יש עבדות יותר קשה מזה, כי איש ישראל יעשה דבר שלא כדת, מפחד אחיו מבני ישראל!

אמנם באמת פחד הוא ואין לו לירא אלקים לירא שירדו לחייו בשביל לכתו בדרך אמת, כי ברור הוא שלא יארע נזק להולך בדרך אמת, כי השגחת ה' חופפת על כל ההולכים בדרכיו, ובה במדה שאדם הולך בדרך ה' ובטוח בו, באותה מדה השגחת ה' שומרתו מכל נזק, שאפשר שיגיעו מזה. ואף שמצינו דהיכא דשכיח הזיקא שאני, אבל ברור הוא, כי אלה החששות אין סכנתן גלוי כ"כ שירא ה' יירא מזה. אמת, כי כדי לזכות לנס גלוי צריך האדם להיות במדרגה גבוהה מאד, ואם יפילו ח"ו את מישוהו לתוך כבשן האש ודאי שישרף, אם אינו במדרגת ההתדבקות בה' כאברהם אבינו ע"ה, אבל חששות כאלו, שגם בדרך הטבע ישנם הרבה דרכים וסבות להנצל מהם, ודאי שמסולקות הן ע"י הדבקות והבטחון בה', לפי המדה שכל איש ירא ה' בדורנו יכול להגיע לזה. כי תמיד זכות האדם להנצל מסכנה עומדת תמיד על קו המשקל עם גודל הסכנה, כל מה שתגדל הסכנה צריכה הזכות להיות יותר גדולה, למען תכריע אותה. וסכנות כמו אלו, שיראים מהם חלושי הלב, די שתפקיעם הזכות הזאת שהאדם הולך בדרך התורה ואינו נוטה מדעתו בשביל חששות כאלו. ואם יעמוד על מדרגה זו ויבטח בה' אין לו לירא ולפחד. ואם אמנם יש בו מדת הפחד והיראה, יותר ראוי שיירא ויפחד מלעבור את פי ה' ואז חסד ה' יסובבנו.

עוד רעה חולה יותר מזה היא העבדות הרוחנית שנמצאים בה בני דורנו, שאין להם חרות הדעת להכיר כל דבר לפי ערכו הנכון, הנה זה עתה חגגו את חג פתיחת האוניברסיטה בירושלים וישנם הרבה אנשים בני דת ותורה החושבים ג"כ, כי יש בזה מקום לשמחה, והאמת שמי שיראת ה' נגעה

בלבבו הי' צריך ללבש שק ולהתפלש באפר, כי בארצנו הק' ובירושלם עיר הק' ועל הר הצופים הוכנה במה לכפירה ומינות להפיצן בישראל, ולא עוד אלא שבתחילת הוסדה לא פתחו לא במחלקת הרפואה ולא במחלקת ההנדסה וכדומה, אלא במחלקה לחכמת ישראל, שיסוד הלמודים הוא בקרת המקרא ודרשות לכפירה ומינות, היש מקור משחת מזה? ! ולשמחה מה זו עושה! ואם ישיבו, שאין הכל יודעים ומבינים טיב הדברים, הלא זה יכאב עוד יותר, כי זה מראה על שפלות ועבדות נוראה, שנאבד החוש הפנימי של בן־ישראל. כי בדורות עברו הכירו והרגישו בני עמנו בכל דבר מה הוא, אף שלא ידעו אותו, וחושם הפנימי הגיד להם על כל דבר — אם טוב הוא אם רע, ואם אמת הוא או שקר, ועכשיו, מפני השפעת הרשעה, נטמטמו הלבבות ונאבד הרגש הפנימי של בנ"י, כי נכנע לבם ודעתם כפופה תחת דעות הרשעים, וזוהי עבדות רוחנית מאין כמוה, וזהו באמת השעבוד והגלות היותר קשה, שאנו נמצאים בו עכשיו, וע"ז מתפללים אנו שיגיענו ה' לגאולה אמתית ואז נודה ונשיר שיר חדש לה' על גאולתנו החמרית ועל פדות נפשנו הרוחנית, ויעזרנו לזכות מהרה לגאולת שלמה אמן.

שעור י"ז

נכון כסאך מאז *

„מה תצעק אלי הה"ד והגזר אומר ויקם
לך, אמר ר' לוי: כשם שהקב"ה מצוה
למשה ומדבר עמו, כך ה' משה מצוה
כביכול לפני הקב"ה וכו', כך אמר
הקב"ה למשה מה תצעק אלי? דבר,
ואני עושה“.

(מדרש רבה בשלח פ' כ"א)

„אז ישיר משה הה"ד נכון כסאך מאז,
אמר ר' ברכי' בשם ר' אבהו: אעפ"י
שמעולם אתה, לא נתישב כסאך ולא
נודעת בעולמך, עד שאמרו בניך שירה;
לכך נאמר: נכון כסאך מאז. — משל
למלך, שעשה מלחמה ונצח, ועשו אותו
אוגוסטוס; אמרו לו עד שלא עשית
המלחמה היית מלך עכשיו עשינוך
אוגוסטוס. מה יש כבוד בין המלך
לאוגוסטוס? — אלא המלך עומד על
הלוח, ואוגוסטוס יושב. כך אמרו
ישראל: באמת עד שלא בראת עולמך
— היית אתה, ומשבדאת אותו — אתה
הוא; אלא כביכול עומד שנאמר „עמד
וימורד ארץ“. אבל משעמדת בים,
ואמרנו שירה לפניך באז — נתישבה
מלכותך וכסאך נכון, הוי נכון כסאך
מאז באז ישיר“.

(מדרש רבה בשלח פרשה כ"ג)

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. פשטות

* נאמר עש"ק פ' בשלח עזר"ת ונרשם ע"י הרב ר' חיים מרדכי קטץ.

הדברים קשה להבין: מה היא התביעה שתבע ה' ממשה, "מה תצעק אלי", האם ה' לו לעשות אחרת בעת צרה כזאת? בעת שהמצרים רודפים אחריהם כאיש אחד, והים לפניהם, ואין מנוס ומפלט, הוא עם כלל ישראל עומדים בסכנה — מה ה' לו לעשות אם לא להתפלל אל ה' שיחלוץ מן המיצר ויראה דרך?

ועוד הרי הקב"ה מתאווה לתפלתם של צדיקים ומצוה להתפלל בעת צרה — וא"כ מה היא התביעה שתבע ה' ממשה? — בלתי מובן!

במדרש איתא: "מה תצעק אלי — הה"ד ותגזור אמר ויקם לך. אמר ר' לוי כשם שהקב"ה מצוה למשה ומדבר עמו, כך ה' משה מצוה כביכול לפני הקב"ה, שכן בני יוסף אומרים לו: את אדוני צוה ה' ואדוני צוה בה' — וכשם שהקב"ה קורא למשה ומדבר עמו, כך ה' משה קורא להקב"ה ומדבר עמו, שנאמר: "וידבר ה' אל משה" וכתוב: "וידבר משה אל ה' לאמר: יפקד ה' אלקי הרוחות" — ראה כמה ה' שולט! וכשראה את פרעה רודף אחרי ישראל, בא לצעוק, שנאמר: "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי". א"ל למה אתה מצטער, א"ר יהושע: משל לאוהבו של מלך שה' לו עסק, הלך לצעוק לפני המלך, א"ל המלך: מה אתה צועק? גזור — ואני אעשה. — כך אמר הקב"ה למשה: מה תצעק אלי — דבר, ואני עושה" (מדרש רבה בשלח פ' כ"א).

נפלאים דברי המדרש. משה יגזור — וה' יקיים, משה ידבר — וה' יעשה, — איך זה אפשר כי משה יצוה את ה'? ומה כחו שתועיל גזרתו? הלא כמה שיגדל האדם ויתעלה לאיזו מעלה שתהי' — אך אדם הוא! ילוד אשה! ועל זה שלא גזר יהי' נדרש ונתבע, "מה תצעק אלי" — נפלא הדבר!

זה אחד מן הדברים התמוהים והמופלאים שקשים להבין. וכשמוצאים ומרגישים מעט את רגש הדבר, לא יקשה כלל. המאמין הגדול בה' המרגיש השגחתו, כי מלא כל הארץ כבודו ומשגית הוא על הכל, אצלו מורגשת ביותר מציאותו יתברך וקרבת אלקים בעולם, ותפלתו יוצאת מקרבו יותר בטוחה, כי יודע הוא, שהיא מגעת אל ה'. האדם שאינה מבוררת אצלו כ"כ האמונה, אף שהוא מאמין במציאות ה', אבל מכיון שאמונתו אינה בהירה, תפלתו אינה כ"כ בטוחה, כי כל מה שמבוררת אצל האדם האמונה, קוננת ומושרשת יותר בנשמתו, מרגיש הוא ביותר הוית אלקים בעולם, ושתפלתו נשמעת אצלו. וישנם בימי חיי האדם רגעים כאלה, בשעת צרה גדולה, שאין לו מוצא ממנה, שאז מתעורר הוא כלו, מתמלא בבהירות האמונה ואינו מפיל תחנונים ומבקש כעני נפתח בפסוקי דרחמי, "אנא ה' הושיעה נא", אלא יוצאת מכבו שאלתו ובקשתו בבחינת דרישה כעין צווי במפגיע, "הושיעה ה' ו", וזה נובע מבהירות האמונה וההרגשה במציאותו והויתו בעולם ושיד ההשגחה בכל, בידו להושיע

וברצונו להיטיב עם ברואי, ובעת צרה שאפסו כל התקות — תקות אנשו, זורמים בו זרמי האמונה ממעל ומאירים את כל הויתו עד שהוא כלו מואר באורות העליונים כחלק המצוה על הכל...

הנה למשל אם נראה איש אחד בא אל אוהבו הטוב, יקיש על דלת ביתו, וימסור לו, כי הוא נמצא במצב דחוק וקשה מאד, אין לו מוצא ממנו — ומבקש שיעזרוהו, ונשאר מחכה מאחורי הדלת — עוד לא נדון מזה, כי ברור לו, שאוהבו נמצא בחדר ביתו, מאחר שמסר לו את מצבו ובקש ממנו שיעזרוהו — כי יוכל להיות, כי חושב הוא ואומר: „אבקש! אם נמצא הוא בחדרו — ישיב לי תשובתו; ואם לא — אלך לי“. — מה שאין כן אם נראה בבא איש לבית אוהבו והנהו מקיש על דלתו ומסר לו ממצבו הרע ויאמר: „אהובי, במיצר הנני ואין לי מוצא, רק עליך תקוה, הושיעה! הולך אני לעשות כזאת וכזאת עם בטחוני החזק שתושיע לי“ — וילך לו. אז נבין, כי זה האיש יודע בברור, שאוהבו נמצא בחדרו, כי לולא זאת לא יצאה מקרבו בקשתו באופן ובהדגשה חזקה כזו כעין צווי, ולא הי' הולך לו לבטח. אך בידעו ברור, שאוהבו נמצא בחדרו ויודע ומכיר אותו לאוהבו הנאמן, וכאשר הנהו בצרה גדולה — אז אפשר שמנפשו המלאה לחץ, יחד עם רגשות האהבה והתקוה ובטחון לאוהבו שהוא יחלצהו מן המיצר, תצא דרישה חזקה במפגיע, ולא תפלה ותחנונים.

תפלתנו אל ה' היא בבחינת עמידה מאחורי הדלת. באיזו מדה ומעלה שיגיע עדי' האדם, ועד כמה שלא יהי' זך ומוזכך, עדיין עומד הוא מאחורי הדלת, מאחורי מסך החמר המפסיק וחוצץ, משם הוא מתפלל אל קונו. אך המאמין הגדול בה' שמבוררת אצלו בבהירות מציאות השם והשגחתו, ישגות עתות כאלה בימי חייו — בהמצאו בצרה גדולה, ושאינו לפניו מנוס ומפלט, וכל תקותו ותוחלתו היא אל ה' — שמתעוררים בקרבו רגשות אמונה וזורמים בו זרמי' ממעל ומאירים ומוהירים הם את כל הויתו ומהותו. ובהרגישו ברור, כי ה' הוא בפנים ושומע את תפלתו — מתעורר בו רגש זה, שנמצא בכחות האדם: לא לפנות אלי בתפילה ובקשה כ"א יתעורר לדרוש ולצוות. — וזו היא התביעה, שתבע ה' ממשוה. כי הוא, עפ"י מעלת רוחו ונפשו וזכות חמרו וע"י בהירות אמונתו, הי' צריך להיות במצב מרומם כזה, שיוכל לצוות ולגזור, בעת שישאל נתונים בצרה כזאת, המצרים אחריהם, והים לפניהם, ואין שום מנוס ומפלט. — לא עת היא להאריך בתפלה. ויאמר ה' „מה תצעק אלי“, גזור ואני אקיים; דבר, ואני עושה!

בזה יאירו לנו דברי הגמ' (ברכות ל"א ע"ב): „חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה' — מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה, ואמר ר"א אלי' הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסכות את לבם אחורנית. משה

הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ויתפלל אל ה' — אל תקרי', „אל" ה' אלא „על" ה', שכן קורין לאלפין עיינין. כן מוצאים אנו אצל פנחס שעשה פלילות עם קונו שנאמר ויעמד פנחס ויפלל — מלמד שעשה פלילות עם קונו.

מפליאים הדברים, היאך זה יערב אנוש להטיח דברים כלפי מעלה, כלפי הבורא! חנה התפללה על ה'! הטיחה דברים, משה הטיח דברים, כי התפלל על ה'! ופנחס שפט עם קונו, כביכול, עם רבונו של עולם! איך זה יהיו ויערוב איש בלבו לשפוט שפוט עם הבורא; הלא ה' הטוב ומיטיב מתנהג עם בוראיו בתכלית הטוב כאב נאמן ורחמן עם בניו. איך זה אפשר לילוד אשה לבא בטרונא עם הבורא כביכול ומה גם קדושי עליון. ועוד, שנענו מה' על דבריהם. סתומים ומופלאים המה דברי חז"ל.

אולם עפ"י דברינו, כשמוצאים אנו אותו הרגש באדם, יש כבר פתח ומבוא לפנינו לפתור ענין זה. ומרגישים גם אנו איך זה יארע כדבר הזה „הטחת דברים כלפי מעלה", ע"י ההתבררות הגדולה באמונת ה' בהרגיש את השגחת הבורא והכח והממשלה שבידו, ובהכיר טובתו ית', אז כאשר יראה את הרע והקטרוג השורר בעולם — יש שתתעורר בקרבו תלונה והטחת דברים והוא בא לשפוט אתו: הלא לתת בידך, והיכולת בכחך — למה תחריש?

וגם יובן לנו כי אפשר שיקשיב ה' וישמע לדבריהם, שהרי אין מטיחין אלא ע"י בהירות הידיעה שיש לפני מי להטיח. — כשנתגלה לפנינו כח ורגש זה בקרב האדם רואים אנו, כי כן הוא.

הנה כמה צריך להתפלא בר דעת אמתי, היודע לתפוס כל דבר בדעה זכה ושכל בריא מדברי חז"ל; עד כמה מעידה אמתות התורה בעצמה על האמת הגדולה שלה, למצא רגשות כאלה בכחות נפש האדם, שהם לכאורה בנגוד מהצריך והראוי להיות — מי החכם ויבן זאת, ומי החוקר ויגד, הלא כמה שיגדל ויתרומם האדם, הלא יתברר אצלו יותר הצד השני, כי כל מה שמבוררת יותר אצל האדם האמונה, א"א שתצא ממנו איזה דרישה במפגיע מה' או צווי ת"ו והטחת דברים או פלילות עם קונו — מי זה אשר יערב לבו לכך, אך חז"ל בחכמתם האלקית, בידיעתם שכל כח ורגש שבנפש האדם יש לו מקומו המיוחד בהנהגה, עם כחם שמדמים צורה ליוצרה — לא רק בנבואה שע"ז אמרו חז"ל „גדול כחם של נביאים, שמדמים צורה ליוצרה", אלא גם בחכמת התורה — בכל חלקיה — עפ"י אמתתה מדמין צורה ליוצרה: בחדרם בנפש האדם פנימה, ברבוא רבבות כחותיה, בחנו ומדדו כל רגש מהו למה הוא מתאים והולם ואי מקומו המיוחד לו ומצאו את הכח והרגש, שיתעורר אצל האדם בהמצאו בצרה גדולה, ואין לפניו מנוס ומפלט להחליץ ממנה, כי ע"י

בהירות והתבררות האמונה, ודעתו קרבת אלקים והכרתו שיש בכוח ויכלתו להושיע, יוכל להיות בו רגש זה שע"י יוכל להתעורר לזיטח דברים.

כמה צריכים להתפלא וללמוד מזה אמתות התורה, רק התוה"ק — תורת האמת — תוכל להראות רגשות כאלו בנפש האדם.

מובן, כי בדרך זו לאחוז בה וללכת על פי' יש סכנה גדולה, כי אם לא יצא אותו הרגש מנפש האדם עפ"י התבררותו באמונה הנמצאת בקרבו במדה השלמה, ומוצא הדברים לא מהד אמונתו בד' — הסכנה נוראה, כפשע בינה ובין המות, וממש החלוק הוא בחוט השערה. רואים אנו אצל משה, שאמר אל ה': „מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" — ויאמר ה' אל משה: „עתה תראה את אשר אעשה לפרעה" — ודרשו חז"ל: „במלחמת פרעה אתה רואה ואין אתה רואה במלחמת ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך. מכאן אתה למד שנטל משה את הדין שלא להכנס לארץ".

נורא הוא העונש שנענש משה בשביל זה שאמר לה': „הצל לא הצלת את עמך" — לא להכנס לארץ ישראל! אחרי סבלו נדודים של ארבעים שנה במדבר בתקותו להביא את עם ישראל לארץ, שזה ה' משאת נפשו. הלא נוכל לתאר את גודל תשוקת משה להכנס לארץ ישראל: סגולותי היקרות, שיש בה להעלות נפש האדם, והמצוות היקרות התלויות בה, ותקון לכלל ישראל שהיה תלוי בזה שיכניסם משה לארץ — כמה שאמרו חז"ל: אלמלי הכניס משה את ישראל לארץ — לא גלו. וכל זה בא לו מפני שלא היתה תביעתו כה נכונה כפי מדת התבררותו באמונת ה', ונפלטו הדברים: „הצל לא הצלת את עמך", כי מכיון שהתביעה יצאה לא מהד הנכון של ברור האמונה — חוצפה היא כלפי שמיא.

ויש ללמוד מכ"ז עד כמה צריך כל אחד לברר אצלו בהירות האמונה, שע"י התבררות האמונה אפשר לעשות ולפעול נפלאות: לצוות, כביכול, לפני ה' לבקע הים, — ויבקע, אולם יש לדעת כי לאחוז בדרך כזאת הסכנה נוראה, כי אם לא יעשה כה נכון בדיוק עפ"י התבררותו באמונה — סכנה היא להענש ח"ו בעונש מר.

בזה יש לבאר הגמ' (תענית י"ט): „חוני המעגל עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפני הקב"ה רבונו של עולם אינני זז מכאן עד שתרחם על בניך ותוריד גשמים, התחילו גשמים מטפים אמר לא כך שאלתי התחילו לרדת בועם אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה, ירדו כתקונם. שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך גדוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו".

אלמלא חוני הוא הי' מגדה אותו שמעון בן שטח. — למה חלא פועל הוא בשאלותיו — א"כ טוב שאל — ולמה ינודה? אבל כפי שבארנו ניחא, שהרי סכנה גדולה היא בתהלוכת האדם עם הקב"ה באופן זה; כי אם לא ישמע בדרישת האדם ההד הנכון של בהירותו באמונת ה', אין זאת אלא חוצפא כלפי שמיא. ולכן אמר שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה — גוזרני עליך גדוי, שאין לאדם לסכן את עצמו בדרך נוראה כזאת, שאם יטה בה מעט הצדה — סכנה היא לפניו „אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום — ועושה רצונך כבן המתחטא לפני אביו — ועושה רצונו” — בחינה היא שמהד האמונה יוצאים אצלך דברים כאלו כלפי מעלה.

ועל כן יש לו לאדם להשתדל הרבה לברר אצלו האמונה ביותר בהירות, כי מה שונה הוא אדם זה, שמבוררת אצלו האמונה מזה, שאינה מבוררת אצלו כ"כ, מעשיו הם אחרים, ופעולותיו הן אחרות, ובכלל איש אחר הוא וכן בנוגע לעבודת ה' כל מה שמבוררת ובהירה יותר האמונה הרי עבודתו אחרת לגמרי היא.

והדרך הישרה המובילה לזה היא, שלא להסיח דעת מהשם ית', לזכרהו תמיד לידע ולהרגיש, כי משגית הוא על הכל כמש"נ: „השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך”, ולא רק לזכרהו כי אם ללכת תמיד אתו ולחיות אתו בכל הענינים והעסקים הסובבים את האדם. ישנם אנשים שגם הם מאמינים בה' ויודעים, כי השגחתו היא בעולם וגם שומרי מצוה הם, אבל להכניס את ה' בחייהם סבורים הם כי אין זה דווקא. ולא עוד, אלא גם יראים הם מזה, מפחדים לסובב את חייהם על אפני ההשגחה. חושבים הם ליותר רצוי ונח עבורם לעמוד במרחק מה לסבובי ההשגחה ורוצים הם לנהג את עולמם בעצמם. — אבל על כל אדם החובה להשתדל להכניס את הבורא בחייו, בכל הענינים והעסקים שלו, לחיות את חייו לפי דרכיו והנהגתו, כי יכולים לחיות אתו וצריכים לחיות אתו וטוב לחיות אתו.

באמת לא אתאר לעצמי, היאך זה אפשר להאמין בה' שלא לחיות עמו בעת שהוא מרגיש, כי הכל הוא בידו ומידו, ועל הכל הוא משגית. וגם לא אוכל לתאר לעצמי, איך אפשר לו לאדם לחיות בלי אמונה ולהבטיח את החיים בעצמו, כי איך זה יוכל להחליט ולגמור לעשות איזה דבר! הלא באמת בכל דבר ודבר יש כמה פנים וכמה צדדים לכאן ולכאן, לטוב ולרע, לחיוב ולשלילה, ורק אנשי העולם קצרי הראות רואים רק מה שלפניהם — את הסבה הקרובה — ואינם מתעמקים בכל דבר לראות למרחוק, ולכן אינם מתבוננים בצדדי הספיקות שבכל דבר. אבל מי שיש לו השקפה יותר רחבה, לא אדע באמת איך יוכל להחליט לעשות דבר מה, ואם יעשה ולא יצליח, הלא ימצא

תמיד תואנות על עצמו למה לא עשה כך וכך, כי לו עשה אחרת אולי הצליח, ונפשו עליו תאבל.

אבל שונה הוא המאמין בה, שיודע לחיות עם ה' וחי אתו בכל עניניו שלמות הוא מביא לנפשו ולעולם לא יתבע ולא יתאונן על עצמו, כי הלא עשה מה שהי' נראה לפניו לטוב לעשות, ולהתחכם ביותר למותר הוא ולא על פי דרך האמונה הוא. כי כמה שיתחכם הלא ביד ה' הוא! שומה עליו שלא לעשות עקשות פשוטה — כמו לזרוע אבנים בשדה וכדומה. — ומה שנראה לפניו לטוב עליו לעשות, וזה הלא עשה, וא"כ מה יאשם שלא הצליח? אם ה' אינו רוצה, מה יפעל הוא? מרגיש הוא שהכל בידי שמים וחי את חיינו במנוחה. סוף דבר, לא די לאדם שיאמין כי יש בורא בעולם, אלא גם צריך לחיות אתו ולהכניסו בחיים, בכל עניניו ועסקיו.

איתא במדרש „אז ישיר משה — הה"ד נכון כסאך מאז, אמר ר' ברכי' בשם ר' אבהו אעפ"י שמעולם אתה, לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכן נאמר נכון כסאך מאז, משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס, מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס, אלא המלך עומד על הלוח ואגוסטוס יושב. כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה ומשבראת עולמך אתה הוא, אלא כביכול עומד שנאמר עמד וימודד ארץ. אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך, באז נתישבה מלכותך וכסאך נכון, הוי נכון כסאך מאז — באז ישיר". גם מקדם הי' נודע הבורא בעולם, אך הי' עוד בבחינת עומד, עוד לא נתישב בעולם, כאלו חכו ח"ו שיעבור. אבל כשאמר עם ישראל שירה, אז נתישבה מלכות ה' וכסאו נכון.

זוהי חובת כל אחד מישראל להשתדל להכין כסא בעד הבורא ית' — שיתישב אצלו. לא רק להרגישו בתור עומד ולחכות שיעבור, כי אם להכניסו בכל עניניו ולחיות אתו.

כי יכולים לחיות אתו וטוב לחיות אתו, כי הוא המחי' חיים ובאורו נראה אור.